

LUCEAFĂRUL

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A
«ASTREI»

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIMIȘOARA
IULIE—AUGUST 1938.

ANUL IV. - SERIA II.

Nr. 7-8.

† M. S. Maria, Regina României

Insemnăm cu nestăpânită durere moartea M. Sale Maria, Regina României.

Românismul a fost cuprins de nățarmurit doliu când, la 18 Iulie, s'a răspândit tragica veste a săvârșirii din viață a bunei noastre Regine.

În istoria contemporană a Românilor, aceea care va păstra cu sfințenie cel mai dramatic dar și cel mai sublim capitol din viața noastră ca neam, Regina Maria a României va rămâne o figură strălucitoare, alături de Soțul Ei, Regele Ferdinand, Întregitorul.

Undeva în „Povestea Vieții Mele“ mărturisește cu sinceritate lucruri care trebuie să se știe de toată lumea.

În preajma războiului a fost vorba, într'un moment de neînțelegeri, de abdicarea Regelui Carol I și cu El abdicarea și a Moștenitorului Tronului. Atunci buna noastră Regină și-a dat seama că viața Augustilor Ei copii este legată definitiv de soarta neamului românesc. Fuseseră născuți pe pământul românesc, botezați în legea românească, grija și dragostea unui neam întreg îi alintase, legând de ei speranțe ce aveau să se împlinească. Principesa Moștenitoare a luat atunci o hotărâre de un impresionant eroism: Chiar dacă Regele Carol I și Moștenitorul Tronului vor abdica, ea va rămâne cu copiii Ei aci. Ei nu mai erau nici ger-

mani, nici engleji, ci prinți români, cu sufletele urzite în grijile și idealurile poporului român.

Abdicarea nu s'a produs, dar nu se poate contesta că această hotărâtă atitudine a Principesei de-atunci și a Reginei de mai târziu, a întărit legăturile dintre Dinastie și poporul român.

Rezultatele s'au văzut ceva mai târziu, în timpul războiului de întregire națională. Câtă urgie s'a abătut atunci pe neamul nostru ale cărei suferințe parcă nu mai aveau liman! În acel timp de groază, Regina Maria n'a stat la adăpost, departe de suferințele apocaliptice cu care un neam întreg se părea că va fi crucificat. Nu! A coborât în mijlocul suferinței celor mulți, care erau supușii Ei. Unora le-a ușurat ultimele clipe de trecere demnă în veșnice, ca sacrificiu suprem pentru neam, altora le-a alintat durerile provocate de răni. Femeilor văduve și copiilor orfani le-a șters lacrimile, îmbunându-i cu mirajul eroismului jertfei de sine pe altarul patriei a taților și soților.

Așa a devenit Regina Maria, cea dintâi mamă a țării, Mama poporului român.

Cu o prestanță de admirat „futura toată s'a făcut“ pentru a ușura drumul care ducea un neam întreg spre împlinirea idealului, visat veacuri de-a rândul.

Structura ei sufletească a fost aceea a unui adevărat Monarh, care și-a urzit gloria de Regină și Doamnă a Țării Românești prin bogată dăruire de sine tuturor durerilor și idealurilor poporului român. Toate acestea le-a împărtășit până la identificare nu numai prin ceea ce a făcut ea în timpul războiului, ci și prin chemarea Ei de scriitoare.

Cărțile rămase dela Ea sunt scrieri de propagandă națională românească. A înțeles lipsurile noastre, a apreciat virtuțile noastre etnice și a descifrat frumusețile pământului românesc. Prin scris le-a adus la

cunoștința lumii întregi, ca să ne cunoască în adevărată lumină. A avut totdeauna încredere în viitorul nostru ca neam. La educația generațiilor mai tinere a contribuit în largă măsură, de aceea lacrimile s'au vărsat din plin, ca la groapa propriilor noastre mame, fiindcă Regina Maria, a fost mama noastră a tuturor, iar amintirea Ei va rămâne veșnic în sufletele noastre. De dincolo de liniștea mormântului Doamna țării noastre a strigat la cel dintâi pas făcut în veșnicie:

„Te binecuvintez, iubită Românie, țară bucuriilor și durerilor mele, frumoasă țară, care ai trăit în inima mea și ale cărei cărări le-am cunoscut toate. Frumoasă țară pe care am văzut-o întregită, a cărei soartă am împărtășit-o atâția ani, al cărei vis strămoșesc l-am visat și eu, și mi-a fost îngăduit să-l văd împlinit.

Fii tu veșnic îmbelșugată, fii tu mare și plină de cinste, să stai veșnic falnică printre alte națiuni, să fii cinstită, iubită și pricepută.“

„Țării Mele și Poporului Meu“ este ultima scrisoare a Reginei Maria și este atât de frumoasă și plină de simțire caldă, încât ar trebui să figureze obligator în fiecare manual de școală.

Fie-I țărâna ușoară și amintirea veșnică.

Prof. TRAIAN TOPLICEANU

Pentru începutul slovei bănăţene

Contribuţii

De **Ion B. Mureşianu**

Literatura noastră, literatura fiecărui popor, e urmarea istoriei. Dacă scutul şi baltagul se cer ridicate, peana încremeneşte în călimară. Duhul se iroseşte pentru hotar. Şi nouă, ni s'a hărăzit multă răstrişte. Am suferit dela toţi. Alţii ne-au cucerit, alţii ne-au asuprit, alţii ne-au mânat în războaiele lor...

În asemenea vremi, ar fi cu judecată să nu mai căutăm bucoavne cu slovă bătrânească, file cu literă plină de migală, ci numai lacrimi, sânge, morminte. Totuşi, din sufletul Banatului s'au aprins multe candelă. Destul de târziu, căci aici, în răsăritul Europei, nu ne-am putut împărtăşi de dreptul din ni-zuinţele şi izbânda culturală a Apusului. Le-am cunoscut incidental şi numai atunci, când aduceau câştig asupritorilor. Căci înfipti la scăpătatul orientului, încercuţi de el cu ura şi duşmanul gând al pripăşiţilor seniori, viaţa noastră a trebuit să fie viaţa lor.

Toată epoca veche a literaturii române, e legată de biserică. La noi, învăţătura preoţilor ortodoxi se ţarmurea de obicei la cunoaşterea buchiilor, a Rânduelii slujbei, a Molitvelnicului, iar propovăduirea credinţei, e cea isvorâtă din judecata sănătoasă a unor ţărani sfătoşi, fără cari în aceste împrejurări pierdeam sufletul românesc şi, poate, nu câştigam nimic.

Cultura slavă, nu ne-a înrăurit trecutul. Bănăţenii, n'au avut nici măcar libertatea provinciilor de dincolo de Carpaţi. Totdeauna îngenunchiaţi şi mereu de alţii, plaiurile noastre, n'au putut fi adăpost călugărilor sârbi porniţi în pribegie. Puţinle mănăstiri, erau când persecutate de principii, când arse sau jefuite de Turci. Iar când se limpezea zarea, abia pridi-deam cu stăpânirea prea maşteră.

Veacul al XV-lea, aduce reforme religioase. Ioan Huss împărăşte noua doctrină, primind drept răsplată, rugul evului

mediu. Dar cuvintele lui, — spun documentele vremii — și-au găsit ucenici între Români din părțile Cenadului, a Banatului timișan. E de 'nțeles... Noua credință era propovăduită în graiul credincioșilor.

Puținii cărturari, moaie peana în cerneală de rădăcină și tălănăcesc cărți bisericești, croind drum spre prezent. Dar vremea le-a risipit. Tălmăcitorul, izvoditorul, n'avea pergament și vopsele. Scrisul lui era simplu, iar hârtia, cea obișnuită. Fără podoabă, fără artă. Mânăstirile erau sărăcăcioase iar călugării, prea de multe ori prigoniiți. Răutatea erarhilor sârbi a nimicuit tot ce era slovă românească¹). Apoi, s'or fi găsit mulți ca popa Constantin din Dorna, omul care a crezut de lipsă să scrie pe palidul unei file din Codicele voronețean: „Această carte au fost scrisă pe rumânie și nu-i bună de nimica”²).

Nu poate fi un gând habotnic. Dacă miazănoaptea mara-mureșiană și ardeleană a avut traducători, cu atât mai mult au existat în Banat. Husitismul, stăruia și aici. Vecini cu Sârbii, bănățenii de altădată le-au putut cunoaște limba, pe când în celelalte regiuni, faptul e prea puțin de 'nțeles. Acolo, era temeinic înstăpănit elementul maghiar și secuesc, fără literatură religioasă națională. Pe meleagurile noastre streinii și-au făcut loc de popas, mult mai târziu. Și câteva districte privilegiate, școalele, începutul de viață culturală, întăresc convingerea. Rotacismul și celelalte fenomene lingvistice, nu pot răsturna părerea. Ce ni s'a păstrat, nu sunt decât copii ulterioare transcrise într'o regiune cu specificul desprins din text.

Acest capitol al istoriei literare bănățene, n'a fost lămurit, pentru că scrisul cunoscătorilor, nu s'a îndreptat niciodată spre el. Nici măcar în trecut.

În Ardeal, ultimele adieri husite, și-au găsit piedică în luteranismul studenților sași, întorși din Germania. Treptat, au câștigat sufletele compatrioților, și cuceriră, pentru moment, grupuri de Români. Le-a stat în sprijin și catechismul, tradus de Philipp Maler, — fost sol al Brașovului în Moldova — și tipărit cu cirile la Sibiu, în 1544. Fără îndoială, această primă carte românească va fi ajuns și în Banat, ca toate tipăriturile de peste munți, din Alba Iulia, Buda, Pesta și Blaj, păstrate

1) Tincu-Velea „Istorieară bisericească politico-națională”. Sibiu 1865, p. XVI.

2) S. Pușcariu „Istoria literaturii române” Sibiu, 1921, p. 64.

și azi în stratele bisericilor noastre. Dar n'a avut nici un răsunet. N'a putut schimba vechea credință, cum de altfel, n'au modificat-o nici celălalte erezii.

Cu gânduri ascunse, principii calvini ne-au hărăzit noua credință, devenită, atât pentru Ardeal cât și pentru Românii de pretutindeni, un admirabil pedestal al conștiinței naționale, un nou avânt spre propășirea culturii. Stăruia să ne dea credința lor, și „pre rumânie”, socotind, nădăjduind că nobilii români, supuși bisericii calvino-maghiară, vor rămâne credincioși — gând înfăptuit — ademenind apoi și poporul. Existau de fapt, la Caransebeș și Lugoj, două biserici calvine, cu maghiara pentru nobili și româna pentru norod³⁾. Ținta era maghiarizarea. Pentru înfăptuire, se așează episcopi româno-calvini cu autoritate extinsă asupra apusului ardelean și în deosebi peste răsăritul Banatului, cu protopopie de Caransebeș — oraș căzut sub flamura principilor ardeleni, cu sprijin turcesc.

Pentru o cât mai repede isbândă a ideii, vlădicul Pavel Turdaș tipărește o Liturgie, Psaltirea cu litere latine și ortografie ungurească, în 1570⁴⁾. Cred, nu pot fi decât psalmii traduși și cântați în bisericile calvino-bănățene și învățați în școlile de aci. Urmează apoi un întreg șir de tipărituri românești, tipărituri prin cari s'a apropiat viața sufletească a Românilor, împrăstiați de istorie.

Aceiaș „piscup” îndrumat de spiritul vremii, hotărăște în sinodul ținut la Aiud, în 16 Octombrie 1569. „Preoții cari nu sunt în stare a lămuri măcar odată pe săptămână, înaintea credincioșilor credința creștină, — pe înțelesul lor — vor fi înălțurați ca preoții Sârbi, cari nu pot servi românește”⁵⁾.

Cartea românească, în urma acestei porunci, devine necesară. Urmașul lui Pavel, Mihai Turdaș, și cu Herce Ștefan propovăduitorul Evangheliei lui Hs. în orașul Căvăran Sebeșului, Zăcan Efrem dascălul de dascălie a Sebeșului, și cu Pestișel Moise, propovăduitorul Evangheliei în orașul Logojului și cu Achirie, protopopul varmejiei Hunedoriei ținut întruna pentru jelianie, scripturei sfinte, că văzumu cum toate limbile au și

³⁾ Dr. A. Bunea „Discursuri, Autonomia bisericească” Blaj, 1903, p. 343.

⁴⁾ S. Pușcariu, op. citat. I. p. 66.

⁵⁾ N. Iorga „Istoria Bisericii românești” Văleni, 1908, p. 177.

înlăuresc întru cuvântele slăvite a lu Dumnezeu, numai noi românii pre limbă nu avem, pentru aceea cu mare muăncă scoasem din limbă jidovească, și grecească și sârbească pre limbă românească, 5 cărți ale lui Moisi proorocul și patru cărți ce se cheamă trstva și alți prooroci câțva și le dăruim voo fraților rumăni”⁶⁾).

Cercetările din urmă, tind să dovedească, ca isvor al tălmăcirii „Cărțile lui Moise”, traduse în ungurește de Gașpar Heltai, apărute în 1551. Dar deosebirile, topica, dovedesc o colationare cu originalele amintite în prolog.

De fapt „den aceste cărți scrise a noastre” au apărut numai „cele doo de întâiu, Vitie și Ishodlu”. Dar traducerea era făcută în întregime, căci „un manuscript de lângă Oradea Mare, cuprinde Leviticul, Numerele, Cartea regilor, și ceva din prooroci”⁷⁾).

Tipărirea s'a făcut cu cheltuiala „celui domn de steagu și vestitu viteazu Ghesti Freanți alesu Hotnogi Ardealului și țărăei ungurești, lăcuițoriu în Deva”, sfteticul principelui Gabriel Bathory. Lucrul s'a început în 14 Noembrie 1581 și s'a isprăvit în 14 Iulie 1582, „în cetate în Orăștie”, cu sârguința „lui Șerban fiul lui Coresi și diac și meșter mare a tiparelor și cu Marien diacu”,⁸⁾ ucenicul lui Coresi.

Printre primele tipărituri românești „Păliia” dela Orăștie, alături de celălalte cărți, a avut urmări binefăcătoare. A dat impuls naționalizării literaturii noastre, făcând să iasă biruitoare limba moș-strămoșilor noștri.

Ca valoare literară „traducerea... e vioae, colorată, armonioasă, și autorii, predicatori sau dascăli, au știut, folosind frământările acumulate într'un veac de muncă literară, să nimească cuvântul care deșteaptă imaginația și mișcă simțirea maselor”⁹⁾).

În lexic se resimt aproape la fiecare pas, bânățenismele. Aci, e îngrămădită o uriașă comoară pentru filologi, un tezaur lingvistic. Se poate citi și astăzi, fără greutăți și cu un viu interes. Fraza nu are topica absurdă, cu tendințe spre erudiție. E simplă, așa cum o vorbea poporul. Pentru prima oară, se folosește cuvântul **Român**.

⁶⁾ T. Cipariu în „Analecte literare”, Blaj, 1858, pp. 81, 82.

⁷⁾ N. Iorga, op. citat, p. 183.

⁸⁾ T. Cipariu, op. citat, p. 82.

⁹⁾ N. Cartoian, după Tr. Topliceanu, în „Colț de țară” 1937, No. 22.

„Acesta e darul pe care l-a făcut literaturii noastre, Banatul răsăritean, despre care la 1584 se putea scrie: „Oradea Mare e curat Țară Ungurească, Lugojul și Caransebeșul sunt Țară Românească”¹⁰⁾.

Principalii traducători, sunt nobili bănățeni, Români din districtele valahe. Așa ne spun hrisoavele istoriei.

Moise Pestișel, predicator în Lugoj, primește din partea castelanului cetății — în 1582 — protopopiatul de „rit grecesc” al Hunedoarei. Avea ca datorie „a cârmui, a cerceta și a mus-tra preoții români, supuși cetății”¹¹⁾.

Ștefan Herce „propoveduitorul Evangheliei lui Hristos în orașul Căvăran Sebeșului”, alături de Pestișel, a jucat un rol tot atât de important. Roques, e greșit când „judecând după nume” îl crede sas maghiarizat¹²⁾. Patronimica și documentele descoperite de Pesty, risipesc părerea.

Efrem Zăcan, e descendentul unei familii nobile cu întinse proprietăți în sudetul Banatului, și care a dat nu numai luminători de seamă, ci și înalți dignitari. Efrem, e „dascăl de dascălie a Sebeșului”. Căci, atât aici cât și la Lugoj, se desfășura o intensă activitate școlară, cu scopul de a pregăti preoți și învățători calviini. (Sunt primele școli superioare, cunoscute în analele învățământului românesc. Iar la Zărvești, — lângă Caransebeș — ființa un teasc pentru tipărirea cărților religioase¹³⁾).

Isvoditorii Paliei, deși slujitorii unui alt crez, și-au dat din plin obolul pentru isbânda de început a graiului și culturii naționale. Pe temelile școalelor pe cari le-au servit cu suflet, se ridică alte școli, transformând orașelul cu vechi tradiții românești în însemnat centru al românismului, într-o vreme când dincolo de munți, cuvântul scris nu îmbrăcase încă haina băștinașilor, și nu se putea vorbi de manifestări românești.

Drept confirmare, înmănușez date lămuritoare. Sunt necesare pentru oglindirea trecutului, pentru întărirea părerilor.

După 1659, școala papistăsească din Caransebeș e de vânzare, orașul fiind un centru al reformei, iar în 1572 francisca-

10) N. Iorga „Ist. Rom. din Ardeal și Ungaria” I, Buc. 1915, p. 183.

11) N. Iorga „Inscripții și însemnări...”, I, p. 278.

12) Mario Roques „Palia d'Orăștie” I, Paris, 1925, p. XVI.

13) N. Tomici, „Rev. Inst. Social Banat Crișana”, 1936, No. 15, p. 8.

nul Nicolae Schrödl, întemeiază aci, noviciat și teologie ¹⁴⁾. O altă școală despre care se face mențiune documentară — după 1600 — e tot calvina din Caransebeș, în care elevilor și fetelor, li se propuneau în orele libere, Catechismul și psalmii calvini în versuri românești, traduși de Fogarași, tălmăciți de profesori și elevi. Aceste biserițe ale luminării bănătenilor, au fost reorganizate de Acațiu Barciai, și el, de origină română.

În regulamentul școlii românești din Făgăraș, semnat în 3 Aprilie 1657 se specifică: maestrul român „va învăța pe mari și pe mici, la Abecedarul valah și la scrisoare bună și exactă valahă, în special la cetirea Catechismului, Psaltirii și Testamentului nou tipărit la Alba-Iulia, apoi la Capita Caticetica, Tatăl nostru, Crezul apostolic, botezul și spovedania, mai de parte la cântări românești, după uzul școlilor din Caransebeș și Lugoj ¹⁵⁾).

În aceste școli și-au făcut ucenicia, la începutul secolului XVI, bănătenii George Buitul, — întâiul român care studiază la Roma, primul doctor la noi — doctorul Gavril Ivul, profesor de filozofie și teologie la Cașovia și Viena, — perduți pentru noi — și Mihail Haliciu, autorul primului dicționar român, scriitorul primei ode culte.

În partea vestică a Banatului, călugării din mănăstirile Sre-diștea Mare, Vărădia, Morava, Partoș, Ciclova și Remetea, din vechi timpuri până în veacul al XVIII-lea, pregăteau copii cu opinci, pentru chemarea preoțească, ortodoxă.

Deși istoria ne vorbește de o viață religioasă, destul de activă, munca lor ne este necunoscută.

Cu acelaș cuget adun, în treacăt, legăturile noastre culturale și istorice, cu Principatele. Au existat, și ele dovedesc că viața românească de aici, n'a fost izolată, și că trebuia să existe și conștiință națională, drept urmare a calvinismului, trecut peste țintele inițiatorilor. Se frământau — poate — și alte idei.

Petru Rareș, a avut logofăt, un Gheorghe din Caransebeș, un Ion Diacu lugojanul. De aci pornește la 1545, Laiotă, să cucerească Muntenia. La 1552, pleacă, tot de aci, Radu-Vodă Ilieș, împotriva lui Mircea Ciobanul. La 1664, Ștefan, fiul lui Petru

¹⁴⁾ Iuliu Vuia, „Semenicul“, 1930, No. 7—8, p. 12.

¹⁵⁾ Ghidu-Bălan „Monografia orașului Caransebeș“, Caransebeș, 1909, p. 185.

Cercel, refugiat în Timișoara, se îndreaptă către Ioan Pribeagu din Lugoj, — un tânăr căpitan și prietenul său — căruia-i promite în schimbul sprijinului, pentru ocuparea domniei, „bordee bogate de țigani și altele ca astea”.

În Caransebeș lucrarea pentru traducerea Vechiului Testament — din încredințarea principelui Apaffi — românul Ștefan Matco, predicatorul de aci. Tot în Banat, traduce un catechism calvinesc, predicatorul Csulay. Și e iarăși cu neputință, ca Sofronie, călugărul din Hodoș, — vlădică mai târziu — în trecerea lui spre Moscova, la 1651, să nu fie fără legături cu Principatele. Mai târziu, parohul ortodox din Sânmihai, popa Mihai Popovici, bate acelaș drum și ajunge la împărăteasa Ecaterina, lăsându-ne însemnări interesante...

Banatul a dat literaturii române, întâia traducere a Vechiului Testament, primele opere lexicografice, întâia odă cultă, primele școli naționale și cel dintâiu ziar. Din Caransebeș, din Lugoj și apoi din Timișoara, pornesc încă din veacul al XVI-lea, făclieri roșiți de dorul trezirei la conștiință națională a poporului. Dar peste trecutul slovei bănățene, s'au așternut păcatele tăcerii. Scrisul, odată merinde sufletească pentru generații, treaptă de granit, suie spre ziua de azi, e filă dată arhivei. N'o mai descifrează nimeni. Și, poate, aci e explicarea inexistenței literaturii noastre moderne ¹⁶.

---

¹⁶) I. B. Mureșianu „Curentul” din 21 Apr. 1928 p. 1.

Crâmpeiu minuscul

— Schiță —

de MIRCEA T. BANDU

...Când a țâșnit din negura rece a bolții, a înecat-o marea de lumină, și parcă trupușorul i se umfla să se spargă de atâta bogăție de aer. Nu s'a mai întrebat atunci de unde vine, unde se duce și ce este, ci simțind în ea porunca subterană de a-și tremura aripioarele, se aținu drept și mereu înainte, mereu în spre punctulețul cel mai luminos din zare... Curând însă, a ajuns-o oboseala. Și după două trei izbiri de coaja zgrunțuroasă a copacilor bătrâni și incruntați, a căzut greoaie pe prundul de pe malul unui pârâiaș.

A rămas uimită în fața noutății dimantine și a cercat să atingă luciul apei cu vârful elitrelor subțirele. I-a plăcut atingerea catifelată a suvoifului și a îndrăznit să-și înmoaie cu totul antenele în moliciunea de cristal. A amețit-o atunci o lovitură teribilă și s'a pomenit târâtă la vale, cu gâlgări vrăjmașe de apă înfuriată, lângă ea. În furia pârâiașului de primăvară, de abia a mai simțit că alături de ea plutește tot atât de repezit, un pai pribeag. S'a cățărat obosită de el și s'a odihnit trudnică, liniștindu-și din greu zvâcneala sălbatecă a trupului înspăimântat. Tremurându-și aripioarele și dându-le razelor de soare să le încălzească și usuce, s'a simțit deodată ușoară și a lăsat s'o cuprindă un îndemn necunoscut. A știut atunci că e făcută pentru zbor. Râzând în sine și schimbându-și strălucirea ochilor, de bucurie, s'a săltat în înalturi, trăind din plin bucuria celei dintâi ieșiri din întâlnirea cu moartea. Și a zburat așa până ce, obosită deabinelea, s'a oprit pe corola unui crin care a primit-o sărbătorește, într'o înlanțuire parfumată și ospitalieră. Uimită de atâta frumusețe, a apucat să privească la indeletnicirea unei albine dolofane îngropată toată în polenul de aur al florii. A întrebat-o timidă pe această soră mai mare de rostul acelei tăvăleli în parfum și moliciune de vegetală și atunci harnica făptură i-a răspuns cu hohote de râs:

— „Cearcă și tu, pui prost...”

A încercat și ea, bucuroasă, amețită și mulțumită. Atunci a cunoscut dulceața nectarului, răcoarea polenului copt și fre-mătarea dulce a petalelor. Ce frumoasă e lumea și ce bine e că nu trebuie să vină nimenea să ți-o arate!... S'a culcat în îm-brățișarea florii, hotărâtă să nu mai plece de acolo. Simțea nevoia să ațipească și s'ar fi lăsat dulce acestei plăceri încă ne-cunoscute, dacă n'ar fi descoperit-o acolo un bârzăun bătaios și rău. A scos-o din raiul ei, în blesteme și lovituri.

— „Să nu te mai prind aici! Am să-ți zdrobesc trupul și am să-ți smulg aripile“!

Ingrozită, a fugit în micile văi dintre cojile unui stejar bă-trân și s'a ascuns acolo zgribulindu-se de frică. A mai simțit odată pornirea asta neplăcută. Da, da, atunci când căzută în apa pârâiașului, văzuse atât de aproape neființa. Dar acum fri-ca aceasta o mai învăța și altceva? că sunt ființe cari îți fac și mai mult frică. Spaima i-a crescut și mai mult, și cât p'aci să leșine, când deasupra ei, văzu o mătăhală neagră și hădă, privind-o cu fixitate. Inchise ochișorii toți și așteptă să vină sfârșitul. Dar în loc de lovitură, auzi un glas adânc, mângâios ca un zbârnăit pe roiu.

— „Nu te teme, că n'am să-ți fac nimic. Eu nu fac nici un rău nimănui, căci menirea mea e să gândesc și să compăti-pe alții. Mi-e milă de tine că acu' cunoscși și tu răutatea din lume“... și zicând așa, o acoperi mai tare, ca să nu o vadă bârzăunul ce trecea deasupra, într'un zbor necuvincios. Spaima i-a pierit ca prin farmec, dar parcă tot nu-i venea să creadă că făptura asta care era cu mult mai mare și mai urâtă decât bârzăunul nu era totuși așa de rea ca acesta. Ba încă o prote-guia. Cunoscu astfel că răutatea e împărțită în lume cu dra-mul așa cum e împărțită și bunătatea, și că nu întotdeauna cei hâzi și urieși sunt răi. Privi cu multă părere de rău după răgacea filosoafă, care se depărta fără să mai cata-dixească să-i dăruiască și mai departe, luarea aminte. Pentru cea dintâia oară cunoscu părerea de rău și dorința de a fi apărată de cineva, ca o ființă micuță și slabă ce era. Și a vă-zut aievea, cum acest simțământ o îndeamnă la plâns, și că această zguduire necunoscută și fără dureri, are darul să liniș-tească.

Intr'un zbor lin, de sus în jos, s'a lăsat dusă de o adiere de vânt plină de o dulce moleșeală. A văzut încrucișându-se în fața ei, ființe mari înaripate, acoperite cu pene, altele fără pe-

ne și de toate mărimile. A văzut apoi musculițe mai mici și mai fricoase decât ea, ceeace a umplut-o de o mândrie orgolioasă. Tot plutind în ifose de gânganie superioară, a încercat, numai așa de joacă, să dea iama într'un roiu de musculițe atât de mici că abia se vedeau, și a avut o bucurie nebună văzându-le risipindu-se îngrozite. A crezut atunci că e puternică și a început a zbura tot înainte, cu putere tot mai mare, până ce lumea s'a întunecat, speriiind-o rău și moleșind-o într'un abur răcoros, sub o ciupercă primitoare. A visat cu mii de gânganii de noapte, ce târau cu ele felinare aprinse viu — și trezindu-se -- a ascultat înfiorată, zumzetul necunoscut al nopții... Pe urmă, toropeala a cuprins-o iar...

...Din depărtare, au început tălăngile să cânte, și felurite zgomote nemaiauzite au început să se deapăne prin văzduh, trezind soarele din amorțeală și stropindu-l pe cer. Sa ridicat și ea îmbufnată de somn, cu rochița străvezie scăldată de roua aurorii, și s'a desmorțit săltând din floare în floare, din ciupercă 'n ciuciulete și din lăstar în lăstar. La marginea stejărișului, a întâlnit un bondar cântăreț care urla cât îl ținea gura, un cântec al pădurii:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Zummm, zummm, zummm...

Nu-s decât un mic bondar

Dolofan ca-o prună,

Mă dau huța 'ntr'un cântar

Atârnat de lună.

Zummm, zumm...

S'a oprit în loc, fermecată de viersul bondarului. Curând s'a abătut pe acolo și un greer mincinos care cânta și el, spunând prăpăstii:

Cri, cri...

Am ascuns prăjiturile

Rupte din lumină,

Bine-ascunse 'n păturele

Lângă o sulfină

Cri...

Și atunci ca să nu se lase mai prejos, a început și ea să cânte, povestindu-și mica-i viață. I-a răspuns sfătos și protector un gândac de Maiu, îmbătrânit în pătimiri. El i-a povestit de ființele acelea mari cari stăpânesc Universul și de cari se tem

toate viețuitoarele. El nu știe cum le cheamă dar le numește „dealuri vii“, și... n'ar fi rău să știe și ea acest lucru. Incolo, aceste făpturi sunt la fel ca și celelalte viețuitoare, nici mai bune nici mai rele, numai că uneori sunt ciudate: dau din picioarele lor mari, sau mișcă niște mâni și omoară alte viețuitoare. Numai așa din plăcere...

A ascultat, înfiorată de o atare taină, și a purces nepădită de curiozitate spre munții albi din zare, unde se zice că sălășluiesc ființele acelea uriașe: dealurile vii.

Din iureșul unui roi de albine, a priceput că prin apropiere trebuie să le găsească, fiindcă așa zumzăiau albinele, așa spunea graba lor. Nu s'a mai mirat când l-a văzut. Nemișcată și-a ațintit luarea aminte spre un deal viu cu față albă, care alerga după roi, ridicând o casă întregă pentru poporul de albine. Bucuroasă că însăfârșit a găsit pe stăpânul lumii, și văzând că albinele se adună de bună voie în stupul întins; a zburat fără ocol spre adâncimile lucitoare care păreau că sunt ochii ființei. Dar în loc de simțiri plăcute, s'a văzut lovită de o mână grea care a repezit-o de pământ, și atunci, și-a adus aminte de sfatul cărăbușului de Mai și a prins să se târască rănită printre încâlceala firelor de iarbă. Din nou a plâns...

Dar tristețea este ceva trecător, ca și veselia. Curând a început să zâmbească și să alerge și ea, împreună cu celelalte locuitoare ale livezii, într'o joacă nebună. E mai bine să n'ai de-a face cu munții vii. Celelalte se uită ușor.

A făcut și cea dintâi prietenie, acolo. A întâlnit o găzuliță de acelaș neam cu ea și — dupăce și-au povestit pătraniile — le-a plăcut amândurora să se hârjonească și să se joace de-a v'ați ascunselea printre firele de iarbă. Simțea acuma ceva nou, ceva molesitor, chemător, și nu se dumirea ce o fi. Inșă plăcându-i îmbrățișerile prietenei, n'a mai căutat să afle. Viața este frumoasă cu adevărat, când nu trebuie să cunoști tâlcuri și legi...

Trecând pe acolo, Omul, a văzut în calea lui o vietate dintre acelea cari sunt cu miile prin livezi, și fiindu-i picioarele în mers, n'a mai căutat să calce alături, ca să nu o omoare.

Este probabil că ultima impresie trăită de găză, a fost aceea a unei mătăhale cenușii, spintecând lumina bogată a zilei de vară într'o mânjire furioasă.

Pe urmă, firește, n'a mai simțit decât o mare liniște...

Poporanism și popularizare

de Aurel Bugariu

De câte ori, prin vreo revistă, dau de coloane cu versuri simple culese din gura rapsozilor din popor, am plăcuta senzație pe care de obicei mi-o dă vederea unui lan de floarea soarelui înflorită între ziduri de porumbiști.

Rima și ritmul lor săltăreț răpesc ochiul și gândul cititorului și îl duc pe plaiurile de unde s'au cules acele nestemate de preț, prin cele mai îndepărtate colțuri de țară, ori prin cele mai cucuiate stâne de munte, unde un suflet de român a chiotit o strigătură, ori a doinit vreo durere.

Armonia vorbelor meșter împerechiate, — de par'că au fost înțelenite în acel vers încă dela primul chiag de limbă românească, — ca și cumînțenia lor, ce constă din povețe moștenite din bătrâni — au făcut ca aceste pietre scumpe să atragă luareaminte asupra lor și să fie adunate spre a fi puse la îndemâna tuturor, ca o comoară de imagini și un izvor nescacat de inspirație.

Cât de înțelept a fost drumul pe care Mihail Kogălniceanu l-a croit literaturii și limbii românești, prin revista sa „Dacia Literară”! Apropierea de frumusețea legendelor, cântecelor și baladelor, făurite de marii anonimi ai poporului nostru, trebuia să se facă pentru ca tot ceiace produceau scriitorii culti să fie în concordanță cu temele și cadrul lor românesc. Așa s'a pus temelia unității de gând și simțire românească, după tipare de viață proprie.

Este memorabilă setea cu care Vasile Alecsandri, întors de la studiile făcute în streinătate, colindă munții și văile Moldovii spre a strânge giuvaerurile pe cari ni le-a lăsat în „Doine” și în „Legende”. Era atât de intensă preocuparea încât între Alecsandri și Alecu Russo au loc discuții pe tema formei folklorului. Bardul susținea că în decursul vremii, ca la monede, s'ar fi tocit zimții versurilor care au trecut prin toate gurile, — deaceia pe el l-a preocupat ciselarea versului poporan spre a-i reda o cât mai frumoasă formă, limbă și rezonanță. Pe Russo îl interesa documentul în sine, produsul brut așa cum se găsea el în natură, — ca și pe Al. Odobescu, pentru care

sfera preocupărilor se mărește, văzând în folklor oglinda obiceiurilor, credințelor și portului național. Ca om de vastă cultură, Odobescu a fost acela care a dat ideea unui dicționar al limbii, — pe care îl realizează nu peste mult Bogdan-Petriceicu-Hâjdeu prin al său „Etimologicum Magnum Romaniae” spre a da o convenientă replică dicționarului lui Cihac. Se stabilea prin acesta că nu din formule născocite, ci din poezia poporană, din proverbe, basme și cronici învățăm originea limbii și naționalității noastre.

Pescuitori de atari perle au mai fost și Anton Pann, Petre Ispirescu, Eminescu, Creangă, Slavici, Caragiale, etc., a căror operă urmează a fi de asemenea împregnată de izul rustic. Prin elementele ce au luat din literatura poporană, ei au durat semnificația ideologică ce a dus la crearea limbii așa zise „minunea eminesciană” — în care, de la Eminescu încoace, putem exprima cele mai subtile sentimente și idei omenești.

Asta a fost de fapt menirea colectării folklorului în veacul trecut. Astfel izvorul bătrân de înțelepciune a fost captat aproape în întregime. Azi arareori întâlnești lucruri nouțe cu figurație din viața și traiul dela țară. Prin fericite împrejurări s’au ridicat în literatura cultă copii ai giei, cum au fost Coșbuc, Șt. O. Iosif și Octavian Goga, care singur recunoștea că:

— „sunt suflet din sufletul neamului meu
și-l cânt bucuria și-amarul...”.

Acest triumvirat a adus în scrisul său întreg cortegiul de idilică frumusețe a datinilor, credinței și durerilor naționale. Prin ei s’a așezat la locul cel mai de cinste traiul păstorilor și plugarilor români. Iar în urma lor era firesc să rămână un gol, un teren exploatat până în cele mai afunde adâncimi. Folklorul ce-l găsim încă, are totuși particularitatea lui.

Notăm însă că observând îndeaproape ceiace se culege azi, obținem un fenomen separat, acela al popularizării producțiilor literaturii culte. Trebuiește deci ca acei ce adună folklor să aibă o vastă cultură literară spre a nu face lucru de prisos și spre a putea stabili descoperiri noi, ca cele ce învederez aici mai jos.

— In fruntea folkloriștilor noștri de azi, găsim ca cei mai harnici pe G. T. Niculescu-Varone și Artur Gorovei, ambii profesori și deopotrivă îndrăgostiți de carieră, — având la activ

mai multe volume de colecții, — pe care regret că încă nu am avut răgazul să le pasc în întregime. Mi-a atras însă în mod cu totul deosebit atenția una din câteva strigături pe care D. Niculescu-Varone le-a publicat în pagina literară a ziarului „Universul” din 2 Maiu 1938, — fără să arate sursa de unde le-a auzit. Intâia strigătură era identică cu strofa întâia din poezia „Rugăciune” pe care Iulian Grozescu a publicat-o pe pagina 17 din volumul său de „Poesii” apărut în anul 1869. Ca o pioasă amintire am reprodus acea poezie în numărul din Aprilie 1938 al revistei „Suflet nou” — alături de un articol al meu în care zugrăveam pe Grozescu, în lumina unor noi descoperiri, ca „răzbunător al clăcașilor”.

Nu puteam crede ca d. N.-Varone să fi putut primi inspirația prin revista comloșană, mai ales că expediția revistei s'a făcut în acelaș timp în care apărea în „Universul” culegerea de strigături.

Deci, mă întrebam: în ce sat și de la cine anume va fi auzit d. G. T. Niculescu-Varone strigătura:

„— Toate lucrurile bune
Se încep cu rugăciune;
Rugăciunea dă tărie
Să luptăm cu bucurie;
Rugăciunea ne îndreaptă
Tot pe calea cea mai dreaptă.
Și de-ajungem chiar la rele
Numai ea ne dă putere;
— Deci, la bine și la rău,
Roagă-te lui Dumnezeu”...?

Am scris „Universului” dar nu m'a învrednicit cu nici un răspuns. Adresa dlui N.-Varone nu o știam.

Dar iată că în Biblioteca Academiei Române fac cunoștință cu cel căutat și fără multe ocoluri îl întreb că de unde anume a auzit și cules strigătura aceea. Care anume? A fost suficient să-i spun primele versuri ca să-și aducă aminte și dintr'un carnețel să-mi spue că e dela săteanul Mutescu din satul **Vicovul de jos, județul Rădăuți, Bucovina.** — După ce i-am spus eu cele observate de mine, a început să-l intereseze și pe d. N.-Varone fenomenul de circulație și durată a acestei poezii, și am cerut de la Bibliotecar ca să ne aducă volumul de

versuri al lui Grozescu, spre a vedea și d. Varone originalul de la 1869. In mod sincer, cu jenă, interlocutorul meu recunoscu că n'a auzit, spre regretul său, nicăeri ceva despre Iulian Grozescu.

Am conchis împreună că cele din volum sunt originale, dat fiind că este întâiul volum al lui Grozescu. Nu se poate admite ea în primele pagini să fi publicat un vers poporan, alături de toate celelalte care sunt originale.

Știut este însă că pe vremea lui, Grozescu a fost foarte popular. Prin satele bănățene și astăzi mai circulă parodia lui Grozescu:

„Mult e dulce și gustoasă
Țuica ce-o sorbim...”

după versurile lui George Sion:

„Mult e dulce și frumoasă
Limba ce-o vorbim...”

Cum au ajuns însă în Bucovina și au reușit să se păstreze timp de șaptezeci de ani, acele rimate îndemnuri creștinești?!? BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă ar fi ajuns și la cunoștința d-lui Nichifor Crainic, garantat folosea acest caz ca un argument în plus întru susținerea tezei sale ortodoxe. Noi însă în acest limitat articol precizăm că avem în față nu un vers poporan, ci unul cult-popularizat. Acest semn ne dă măsura să prețuim setea cu care odinioarăse sorbeau versurile pilduitoare și se transmiteau din tată în fiu, din generație în generație... Ne mai este dovadă și pentru argumentul că în vremurile de subjugare națională teritorialicește, din punct de vedere spiritual toată suflarea românească era unisonă. Munții nu au fost deci bariere, ci ecouri de puternice rezonanțe pentru ambele versante ale lor. Schimbul de valori spirituale s'a făcut fără nici o piedică, plutind pretutindeni, ceiace era frumos și de folos pentru popor.

Așa ne-am îngemănat cu toții și avem cel mai unitar și minunat grai, după cum o spune și Al. Mateevici, poetul basarabean:

— „Limba noastră-i o comoară
Pe moșie revărsată...”

GRIGORE BUGĂRIN: TREI SONETE *)

SONETUL TEIULUI DIN CIMITIR.

*Renasc în fiecare primăvară
Cu suflete culcate pe stamine
Și lutului purificat prin mine
Li dărui bucurii de 'ntâia oară.*

*Prin seva mea se urcă 'n zări senine
Toți morții să zâmbească și să 'nfloră
Și în căderea frunzei se coboară
S'acopere mormântul lor cu sine.*

*Cu rădăcinile împrăștiate
In inima mormânturilor mute,
Eu simt cum clipa veșniciei bate.*

*Rar... tot mai rar... cu sunete pierdute
In beznă, în sicriu, în cruci uitate...
— Sunt semnele de nimenea știute.*

SONETUL HOREI.

*Strămoși din văi și piscuri carpatine
Te-au făurit cu mitul lor de-odată.
Tu salți în ii poiană sămănată
Cu râuri muntenești și cu gheorghine.*

*In ritmul tău, un drum stelar se-arată
— Frântura armoniilor divine —
Și cântul codrilor răsună 'n tine,
Cu străluciri de piatră nestemată.*

---

*) Din volumul „Liturghie de Sonete“ ce apare la toamnă în editura „Fruncea“.

*M'am prins în legănarea ta superbă.
Luceferii, au venit pe frunte jerbă
Și dănțuiesc sclipire de lumină.*

*Pricep în pașii tăi și 'n melodie
Cărări făcute pentru veșnicie...
— Pământ și cer prin tine se 'nsenină.*

SONETUL RÂULUI DIN MUNȚI.

*Aduci cu tine viuer din pădure.
Singurătățile murmură 'n unde.
Tu treci prin marile tăceri, pe unde
Baladele plutesc în zări, ușure...*

*Ce poezie tainică ascunde
Neauzitul cântec nicăure
Decât în valurile tale-azure?
Ce simțăminte sufletu-mi pătrunde?*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Cobori din culmile umbrite, dintre
Frumusețile sculptate în aspră stâncă.
Abați în mine râu de vis să intre...*

*In suflet, Doamne, simt cum stărui încă
Așa cum gândul meu, nici cum altminte,
Cu șoapta ta, de 'nșiorări adâncă.*

Ohabîța, Iulie 1938.

Zece ani dela moartea marelui cărturar bănăţean Prof. univ. Dr. Iosif Popovici

de Prof. Dr. A. E. PETEANU.

La 26 August a. c., se împlinesc zece ani de când, într'o zi senină cu cer albastru şi scăldată de soare, s'a stins marele cărturar bănăţean, savantul profesor dela Universitatea din Cluj, Dr. Iosif Popovici.

Zece ani, de când Banatul nostru a suferit o mare pierdere, prin moartea prea timpurie a celui ce era, în cea mai nobilă accepţie a cuvântului, tipul perfect al bănăţeanului, o vie şi expresivă reprezentare a geniului bănăţean.

Fiu al plaiurilor rodnice, cu ogoare bogate şi livezi zâmbitoare, spălate de valea încântătoare a Begheiului, marele cărturar a avut fericirea să vadă lumina binefăcătoare a zilei, în comuna Cliciova, (nu departe de Lugoj) la 19 Februarie 1876.

Aici, în această comună românească situată într'o pitorească regiune, în apropierea istoricei fortăreţe de lumină şi slovă românească de pe vremuri a Banatului, unde pe atunci zvâcnea mai puternic bătăile inimii româneşti, şi-a legănat Profesorul Dr. Iosif Popovici primii şi cei mai frumoşi ani ai copilăriei sale.

În această comună de pe valea Begheiului, unde tatăl său era un preot venerabil şi cu vază, păstrător sincer al vechilor şi sfintelor noastre tradiţii şi obiceiuri, i s'a dat ocazia, în frageda copilărie, să cunoască pe muncitorii ogoarelor, pe ei înfrăţiţi cu glia, şi cunoscându-i, să-i îndrăgească, din ce în ce tot mai mult.

Acı a învăţat să cunoască, să simtă şi să iubească natura cu farmecele ei neîntrecute, să îndrăgească viaţa patriarhală dela ţară, să pătrundă în cutele sufletului ţaranului român, să-i înţeleagă durerile şi bucuriile şi să simtă adânc vraja minunatelor sale creaţii sufleteşti, comorile nepreţuite, energiile cari sălăşluiesc în acest mare şi minunat suflet.

Crescut de bunii săi părinți, dimpreună cu ceilalți frați ai săi — dintre cari amintim pe venerabilul și distinsul protopop al Lugojului Dr. Gheorghe Popovici, repausat la 27 Decembrie 1927 — într'o atmosferă tradițională și curat românească, după terminarea școlii primare din satul său natal, trece la liceul de stat din Lugoj și apoi la cel român din Brașov, remarcându-se deja aici, ca și un elev excepțional, prin mintea sa scăpărătoare și larg cuprinzătoare, prin sufletul său sobru, rezolut și veșnic doritor de lumină și adevăr.

La liceul românesc din pitorescul Brașov, vechiu și puternic focar de iradiere a culturii noastre românești de pe acele vremuri, are fericirea să primească întreaga merinde sufletească, tot ceea ce sufletul său însetat de lumină, de ideal, dorea să aibă.

Aici i se dă ocazia să cunoască și să aprecieze întreaga noastră istorie națională, cu toate frământările și sbuciumările de veacuri ale mult încercatului nostru popor.

În acest oraș românesc, din nemijlocita apropiere a României libere, unde pulsa mai viu și mai puternic ritmul vieții noastre românești, se adapă tânărul bănățean, Iosif Popovici, din izvorul cristalin și nesecat al literaturii artei și trecutului nostru bogat în fapte mari, eroice și suferințe fără pereche.

Terminându-și studiile liceale, cu o astfel de frumoasă zestre intelectuală și morală, primită în Brașov, se îndreaptă tânărul „maturant” (bacalaureat) bănățean, în anul 1896, spre noi orizonturi, spre vechile și renumitele universități ale Apusului luminat.

Ascultând îndemnul sufletului său învăpăiat, cercetează, rând pe rând, cu entuziasmul său inflăcărat pentru tot ce era nobil și frumos, universitățile din Graz, Lipsca, Viena, Zagreb și Paris. Aici în aceste centre mari ale Apusului, caută, cu o sârguință extraordinară și cu sufletul său veșnic însetat de frumos, adevăr și doritor de-a pătrunde, din ce în ce tot mai adânc, în tainele mari ale științelor, prin studii serioase și temeinice, să câștige, tot ceea ce credea că-i este necesar, indispensabil pentru a-și desăvârși cunoștințele și caracterul și a primi acea strălucire a minții, acel parfum al spiritului, care să-i dea posibilitatea de-a deveni, în țara sa, pentru neamul său oropsit, un complex bine armonizat de energii variate, un

cărturar mare și luminat, menit a aprinde în sufletele Românilor de dincoaci de Carpați, făclia conștiinței naționale, dătătoare de viață.

Terminându-și studiile universitare, în mod strălucit obține în anul 1900, la Viena, titlul de doctor în filologia clasică, prezentând, ca disertație inaugurală, frumoasa și importanta sa lucrare: „**Einige der Haptkriterien der altesten slav. Lehrwörter in Rumänischen**”, iar la Paris titlul de „**maitre en phonetique**”, cea mai înaltă distincție pentru fonetică.

Inzeștrătat cu astfel de rare și frumoase titluri, cu vaste și temeinice cunoștințe în domeniul filologiei și al literaturii, Universitatea din Viena, dorind să-i aprecieze eminențele sale calități și frumoasele sale pregătiri, îl angajează, în anul 1902, să facă cursuri de limba română. De aici, apoi, este invitat, în anul 1905, la Universitatea din Budapeșta, în calitate de docent pentru filologia română.

Ajuns în acest mare focar al gândirii maghiare exclusiviste, de unde porneau, pe acele vremuri de restriște, cele mai violente și amenințătoare curente de sufocare, de maghiarizare a tot ce e românesc, tânărul nostru savant își dă seama numai decât de marea și greaua sarcină ce o avea, în calitate de docent, pentru limba română, la Universitatea din Budapeșta.

Cu cugetul hotărât al neobositului și idealistului luptător pentru lumină și dreptate, cu scânteia divină ce licăria în sufletul său mare și cinstit și cu cel mai curat devotament al bărbatului superior, conștient de marea sa misiune culturală, se așterne pe muncă serioasă și desvoltă, în centrul maghiarismului, o remarcabilă activitate științifică românească.

În scurt timp, catedra sa de limba română, pe care o ilustra cu atâta demnitate, deveni, ca prin farmec, un magnet, care, atrăgea cu o putere de nebiruit, întreaga tinerime universitară din Capitală.

Aici se aduna toată suflarea românească a tinerimii să asculte glasul fermecător, plin de erudiție și bunătate al tânărului profesor, glasul de apostol al lui „**Ioța Popovici Bănățeanul**”, care vibra entuziast, încă dela cele dintâi cursuri, pătrunzând adânc în cugetul și simțirea futurora și desgropând, cu rară istețime și competență, cele mai frumoase capitole din trecutul cultural al neamului nostru.

În jurul acestei catedre se grupează, la cursurile de limba română, toți aceia cari doreau să audă cuvântul vrăjit al acestui nou semănător de idei și răspânditor de lumină românească, al Bănățeanului ce căuta, în cel mai nobil înțeles al cuvântului, să-și pună toată dragostea, tot sufletul și priceperea pentru îndrumarea sănătoasă a viitorilor conducători ai poporului nostru român de pe aceste plaiuri și să trezească, în inimile plâpânde și primitoare ale viitorilor conducători, cultul pentru tradiție și dragostea pentru trecutul neamului.

Aici am avut fericirea să-l întâlnesc și să-l admir și eu, întâia oară, în toamna anului 1909, când, în tovărășia unor prieteni, am pornit de acasă, cu dor și dragoste de lumină, spre Capitala țării, spre acea fortăreață culturală, Alma mater, unde profesa marele cărturar bănățean.

De câte ori îmi amintesc și azi, cu drag, de acele clipe de rară fericire și mulțumire sufletească, în care am avut prilejul să-i ascult întâile prelegeri de limba și literatura română, ținute la „Facultatea de filosofie” a universității din Budapesta, într’o desăvârșită formă academică: precise, clare, interesante pline de viață cu subtile analize psihologice, într’o limbă frumoasă, vioaie și neaoasă românească.

Îmi amintesc cum, în orele acele de lecții model ale profesorului „Ioța Popovici Bănățeanu”, un fior sfânt mi-a străbătut întreaga ființă, scânteii divine mi-au luminat sufletul doritor de noi orizonturi, împărtășit fiind, cu dărnicie rară, din marea comoară a cunoștințelor sale sistematice, multiple, enciclopedice, din sufletul său de elită blând și delicat, care risipea, pretutindeni, o caldă armonie, o exuberanță de lumină și aleasă simțire românească.

Această amintire din cele trecute vremi, din acea dăvioasă foamnă cu amurguri reci, apăsătoare și frunze arămii, îmi va rămâne prețioasă, scumpă pururea, în întreaga mea viață.

*

Bărbat superior, cu spirit eminent democratic, cu caracter integru, cu fire cumpănită și cu o înfocată dragoste de tot ce era românesc, marele dispărut a știut să găsească resemnare în munca sa devotată, continuă și întărită, chiar și după decepția suferită în anul 1910, la Universitatea din Budapesta, nefiind numit dânsul prof. tit. al catedrei de l. și lit. română. Și-a pus și pe mai departe, toate forțele, cu o rară în-

suflețire și abnegațiune, în serviciul celui mai frumos ideal românesc: a pregătirii terenului pentru înfăptuirea visului milenar al neamului, a înălțării neamului prin cultură la unitatea națională.

Cursurile sale de limba română, făcute în calitate de docent a Universității din Budapesta, au atras și de aici înainte, pe toți tinerii români cinstiți, dornici de lumină, de progres, transformate fiind aceste cursuri, din ce în ce tot mai mult, într'un adevărat laborator, în care se făureau, se dospeau suflete românești și se scoteau la iveală însușirile sufletești superioare ale tinerilor noștri universitari.

O muncă cinstită, desinteresată și fără cotituri!!

Această muncă ideală, imensă și plină de sacrificii a depus-o marele nostru învățat și după ce lumea veche, plină de păcate și fărădelegi s'a prăbușit și de sub dărământurile ei a răsărit, ca prin farmec, alta nouă: cea pregătită și profetită, ani de-a rândul de dânsul, de pe catedra Universității din Budapesta.

Creiându-se Statul român între Tisa și Nistru, așa cum l-au visat strămoșii noștri, în cursul lung al veacurilor de urgență, și naționalizându-se Universitatea din Cluj, profesorul bănațean, Dr. Iosif Popovici, era printre cei dintâi invitați pentru a-și ocupa locul binemeritat de profesor titular al catedrei de slavistică, la noua noastră Universitate românească din metropola Transilvaniei.

Și nici nu se putea da o mai vie satisfacție acestui mare neîndreptățit al soartei, acestui erudit profesor al nostru.

Era cea mai nimerită recompensă pentru activitatea sa neobosită de apostolat, închinată, cu un devotament neclintit, binelui neamului și jertfită pe altarul nepătat al ideii pentru care a luptat și a murit.

La tânăra Universitate română din Cluj, sinteza preocupărilor sale era ca cu înaltele sale însușiri, cu fanatismul dragostei sale de neam și cu autoritatea ce o avea în materie de filologie și de fonetică experimentală, să ridice prestigiul acestui mândru focar de cultură românească al Transilvaniei, atât prin cursurile sale academice, cât și prin toate lucrările sale deosebit de importante din domeniul filologiei, dialectologiei, literaturii și îndeosebi al foneticii experimentale, introduse de dânsul la noi.

Întreaga sa activitate intensă, desfășurată, timp de opt ani, cu multă dregoste, rară pricepere și mari sacrificii materiale și morale, la această Universitate, era, fără îndoială, un nefârșit sir de studii prețioase, modele de cercetări precise, strânse și clare, în domeniul filologiei și al foneticii experimentale.

Expunerile sale la cursuri erau limpezi, sistematice, plastice, pline de viață și de învățăminte, iar profesorul, în cea mai nobilă accepție a cuvântului, un adevărat pedagog, plin de erudiție, un mare captivant și un cuceritor de suflete.

Cu figura sa aleasă și deschisă, bine cunoscută în cercurile științifice, cu privirea sa blândă și vorbirea rară, așezată și deslușită, îți făcea cea mai plăcută impresie, dela întâia înfățișare. Inzestrat dela natură cu un deosebit dar de-a se ști apropia de sufletul tinerimii, a-l încălzi cu inima sa nobilă și mare, Dr. Iosif Popovici era prin excelență, o mare valoare științifică, un îndrumător de elită al Universității din Cluj, care, timp de opt ani, prin inteligența, capacitatea și patriotismul său înflăcărat, a contribuit mult la desvoltarea acestei înalte instituții culturale din Transilvania.

Incontestabil, profesorul Dr. Iosif Popovici era o puternică individualitate, care, în întreaga sa viață, a știut să se manifeste în chip superior, în deosebite rânduri și în multiple domenii.

Iubitor de țară și distins patriot Dr. Iosif Popovici, lasă în urma sa, peste 44 lucrări de-o deosebită importanță din diferite domenii științifice.

Intemeiat pe datele precise trecute într'un carnet de însuși mult regretatul dispărut, carnet ce mi l-a pus la dispoziție d-l avocat Dr. Titus Popovici, nepotul repausatului profesor, țin să dau la iveală, în mod cronologic, toate lucrările sale mai de seamă, apărute și cunoscute până acum, după cum :

- 1) Din pragul comunității româno-slave;
- 2) Recherches experimentales sur une prononciation roumaine;
- 3) Sur l'accent en Serbo-croate;
- 4) Les archives et musées phonographiques;
- 5) St. O. Iosif: A fost odată;
- 6) Les noms des Roumains de l'Istrie;
- 7) Byhan, Istro rumänisches glossar;
- 8) O scrisoare a lui Obedenar către Miklosich;
- 9) Gaston Paris;
- 10) Nuove postille al Dizionario delle Colonie Rumene d'Istria;
- 11) Pronucie, fonetică scriere;
- 12) Tabla dela Lugoș;
- 13) Tabla dela Lu-

goj, replică; 14) Furtul fetelor în poezia pop. rom.; 15) Studiile dlui L. Şăineanu despre influenţa orientală asupra limbii şi culturii româneşti; 16) Dialectele române; 17) Rumänische Dialekte, I) Munteni şi Pădureni; 18) Români din Istria cf. Luceafărul; 19) Felul meu de muncă; 20) Elementul erotic în lira poporului; 21) Basmelor române (cf. Lupta 1907 No. 1-2); 22) Filologie şi lingvistică (Drapelul 1908 No. 32-34); 23) Poezia pop. rom. I Bocetele române; 24) Dialectele române IX 2, Texte şi Glosare; 25) Jertfa zidirii la Români, Transilvania No. 1 1909; 26) Eufonie; cf. Transilvania; 27) Néhány észrevétel a román nyelv magyar jövevény szavaihoz (Magyar Nyelvör); 28) Nomenclatura ţesăturilor şi cusăturilor româneşti, Drapelul 1910, No. 38-39; 29) Balade populare din Banat (din Poezii populare române vol. I); 30) Pallia din Orăştie (Academia Română 1911); 31) Ioan Maiorescu, discurs comemorativ, ţinut cu ocazia centenarului serbării la 16/29 August anul 1911 în Blaj; 32) Probe de cărţi tipărite; 33) Aduze la bibliografia română; 34) Két XVI-ik sz. román nyomtatvány, cf. Magyar Könyvszemle; 35) Dialecte române vol. IX.-I., Români din Istria; 36) Fiziologia vocalelor rom. „ă” şi „î” (lucrare făcută şi 'n l. maghiară), Cluj 1921; 37) Poezii populare, vol. II.; 38) Dialectele române din Almăj; 39) Une prononciation bulgare, Cluj 1921; 40) Ortoepia veche şi fonetica modernă, Cluj 1923; 41) Kosovopolje (Anuarul liceului ort. rom., „Andrei Şaguna” din Braşov, anul jubiliar 1924/25); 42. Problema şcoalelor minoritare din Ardeal şi Banat, Cluj 1925; 43) Petöfi Alexandru, Bucureşti 1925; 44) Vocalele româneşti, Cluj 1927 ş. a.

Toate aceste valoroase lucrări ştiinţifice şi nenumărate articole culturale, publicate în reviste, ziare, precum şi articolele referitoare la Slavi şi limbile slave, în Enciclopedia română, etc., au avut darul să aducă multă lumină în jurul unor chestiuni rămase până atunci în întunec.

În toate lucrările sale atât de variate, Prof. Iosif Popovici se arată un suflet cu o largă pregătire ştiinţifică, un ochiu clar văzător, un bărbat erudit, dotat c'un discernământ critic nu prea obişnuit, un cercetător neobosit şi un experimentator perseverent în domeniul vast al filologiei, şi îndeosebi al foneticei experimentale, create, ca ştiinţă specială, de Abatele Rousselot, al cărui iubit şi distins elev, la Paris, a fost marele cărturar, în anul 1901, după ce-şi luase doctoratul:

Acestei științe noi, necunoscută până atunci în școala germană, și cu atât mai puțin la noi, s'a dedicat, cu trup, cu suflet, profesorul Dr. Iosif Popovici.

Interesul și dragostea nețărmurită ce le avea pentru știința fonetice experimentale, precum și dorința mare de a pătrunde, din ce în ce tot mai mult, în tainele ei, i-au dat impuls distinsului profesor de slavistică dela Cluj de-a întemeia un laborator de fonetică experimentală pe lângă universitate, publicând, între anii 1921-1927, cinci diferite lucrări de fonetică de-o incontestabilă valoare.

Laboratorul său a devenit în scurt timp, centrul de preocupări al tuturor studenților universitari, cari doreau să pătrundă în misterul acestei științe interesante și s'o cunoască mai de aproape.

Cu un cuvânt, eruditul nostru bănățean, îmbrățișând, în cariera sa de profesor universitar, unele probleme, în toată complexitatea lor, cu o rară pătrundere științifică și putere de sinteză, a lăsat în urma sa opere neperitoare, opere care i-au câștigat nemurirea și-l așează alături de cele mai ilustre personalități științifice ale noastre.

Majoritatea lucrărilor sale tipărite sunt, prin excelență, modele de muncă răbdătoare și cinstită, întemeiate pe cercetări minuțioase și pe un imens material studiat cu o precizie științifică foarte riguroasă.

Dar, în afară de lucrările filologice, de fonetică experimentală, folclorice și dialectale ș. a., activitatea profesorului Iosif Popovici trebuie să fie căutată și 'n nenumăratele sale studii asupra feluritelor chestiuni literare, bisericesti, școlare, sociale, politice, precum și 'n marea sfortare făcută, în cursul întregii sale vieți, pentru îmbunătățirea sufletului tradițional român și izvorul neseecat al energiilor specifice românești.

Pentru această țărănime subjugată și desconsiderată, pentru țăranul român de pretutindenea, dar îndeosebi pentru cel bănățean, avea profesorul Dr. Iosif Popovici un cult deosebit, o dragoste fără pereche. Aceasta o dovedesc neperitoarele sale lucrări, minunatele sale cercetări folclorice, făcute cu mult sistem și dragoste pentru a cunoaște și a da la lumină marele capital de bunuri sufletești al celor mulți, energiile care sălășluiesc în sufletul mare și minunat al poporului bănățean. O dovedesc jertfele mari, aduse neconținut pentru îmbunătățirea

situației lor materiale și propășirea lor culturală, entuziasmul și simțirea sa aleasă pentru tot ce privea interesele mari ale poporului de rând, a țaranului legat de glie.

Pretutindeni s'a străduit să samene, din sufletul său bogat de mare idealist, trăgând brazde adânci în istoria noastră culturală, un drum neted, fără cotituri, care trebuie să rămâie o pildă vie pentru viitoarele generații ale Banatului nostru.

*

S'a stins prea de timpuriu, ducând cu sine, în mormântul dela Cliciova, regretele cele mai sincere ale tuturor.

Azi, când se împlinesc zece ani dela moartea sa prematură, Astra Bănățeană și-a ținut de datorie să-i evoce amintirea, stabilind — prin această succintă schițare — reala sa valoare, precum și marea pierdere pe care a suferit-o întregul neam românesc prin trecerea sa la cele veșnice, întâmplată acum zece ani, la vârsta de abia 52 ani.

Fie-i vrednică amintirea și veșnic îndemnătoare la datorie, la muncă cinstită pentru Patrie și Neam!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Folclor Muzical

din comuna Sârbova (Jud. Timiș-Torontal)

cules și notat
de prof. **Dr. Nicolae Ursu**

IOVAN IORGOVAN
(baladă)

dela
Ana Avram, 31a.
Sârbova (Timiș-T.), 1938.

Molto rubato (♩=130)

Plie-ca-t-or, plie-ca-ti, Din cu-ta-rie
sa-ti, Joi de gi-mi-nia-ta, Pra-ros-
ua, și cia-ta. Vr'o trei su-ro-rie-lie,
Mân-drie, fru-mo-șe-lie.

— Sora cea măi marie,
Dulcie 'n sărutarie,
Floarie dîn grăgină } bis
Mândră, garofină }
— Sora mijlociie,
Lelița Mărie,

Plină de truție,
Cu a săli genie,
Ochișori sprânșenie (bis)
Când îi caut în ochi, }¹⁾
Mori ca de giochi. }

1)

Când îi caut în o-chi-, Mori ca de gi-o-chi.

— Sora cea măi mică,
 Ca o porâmbică,
 Ana ghiordănielî,
 Numie frumoşelî,
 Le 'ntreacă pre toate,
 Ea e stea de noapcie.
 Luceafăr dîn zori, }¹⁾
 Floaria florilor. }
 — Ielie că 'm pliecau,
 Prîn codrii umblau.
 A rupe 'nşiepură
 Iegiră şi mură
 Şî flori culiegândî,
 Cununi împliecindî.
 — Ş'atâta umblau,
 Până tăbăriau
 Ş'apoi se puniau
 Şieva îmbucau,
 Şî mi se culcau,
 Că moarcie ierau.
 — Celie doauă mari,
 Ce surori primari,
 Când fu de cu sară
 Prîn codrii pliecară,
 Pră Ana-o lăsară (bis).
 — Ana tot durmia,
 Ca moartă ieră.
 In zori se triează,
 Pră sururi strîgă.
 Dar nu lie afla. (bis)
 — Numai un cuc micî,
 Tinieriel voinicî,
 Doru şî-l cânta,
 Că sîngur ieră.
 Ana se 'ntorşiă,
 Cucului zicia:
 — Cuculie, voinişie,
 Scoaci-mă d'aişiă.
 Scoaci-mă la ţară,
 La drumu-ăl de cară
 Să dau de surori iară,

Că ŷ-oî fi ieu vară.
 — Nu şciu, puica mia,
 Scoaci-ci-oi ori ba,
 Că am vierie mulcie, } bis
 Câcie flori pră muncie }
 — Ana se 'ntorşiă,
 Cucului ziciă:
 Cuculie, voinicie,
 Scoaci-mă d'aişiă,
 Scoaci-mă la ţară,
 La drum de ţară,
 Că ŷ'oî fi soŷiie, } bis
 Până voi fi viie, }
 — Nu şciu, puica mia,
 Scoaci-ci-oi, ori ba,
 Că ieu nu-s ficioară
 Să pot să mă 'nsorî,
 Ci-s o păsărică,
 Nu şciu d'ibovnică.
 — Atunşi dupr'o piatră
 O hală spurcată,
 O hală cumplită,
 Jios încărlogită.
 Fata mi-l vediă,
 Şî mi-l cunoştiă,
 Că şerpie ieră (bis).
 — Spaima o pringia
 Şi tarie ŷpa,
 Şî tarie fugia.
 Şărpili curia,
 Şi m'o ajungia,
 La brău o strângia,
 Trii coastie-i rupia,
 — Sus pră Cierna 'n susî,
 Cam pră subt ascunsî,
 Mulţ voinişi s'or dusî,
 Dar a mai rămasî
 Un român viciazî, (bis).
 — Iovan Iorgovanî,
 Brad de bruzduganî,
 Cu un căluşelî,

Ca un vulturieli,
 Doi câni mititei,
 Foarte sprâncenei.
 Cat se prepurtă,
 Iel în audziă,
 Dar nu pricepiă,
 Că Ciernia mujiă
 Și tarie urla (bis).
 --- Ie glas voiniciescî,
 Ori ie femieiesci.
 Nu poate aliegie,
 Nu poate n'ăliegie,
 Că Cerna 'm urlă,
 Și tarie mugia.
 — Iel se întorciă,
 Și Cernii zicia:
 Inciată, înciată
 Apa mielodată,
 Că ieu ci-oi șinsti
 Și ci-oi dărui
 C'o furc'argințită }¹⁾
 Cu fuior 'nvăluită. }
 Dîn gură o toarșie, }¹⁾
 Dîn gură-o dăstoarșie. }
 — Cierna 'm audzia,
 Dar nu vria să știă.
 Iel se întorciă
 Și Ciernii zicia:
 Inceată, înceată
 Apa mielodată,
 — Că ieu ci-oi șinsti
 Și ci-oi dărui
 Co șciucă de aur, }¹⁾
 Cu ochi de bălaur }
 — Cierna audzia
 Și îndată stă,
 Nici nu măi urlă,
 Nici nu măi mugia
 Și iel cunoșcia.
 Nu-i glas voiniciescî }¹⁾
 Ci ie femieiesci. }

— Calu 'ncăliecă
 Și Cierna trieciă.
 La șerpi 'ajungia.
 Șerpili-l vedia,
 Dîn grai în grăia: (bis)
 — Iovanie, Iovanie,
 Brad de bruzduganie,
 Cu ce fiel de binie
 Vini tu azi la minie,
 Au, doară, ghingiești
 Să mă prăpăgiești?
 — Te rog, viu mă lasă
 Și cie du acasă.
 Când am văzut binie
 Că tu vii la minie,
 Fata am lăsatî
 Și n'am vătămatî.
 — Jior pră capu meu,
 Mort oi fi mai rău,
 Căpățana mia
 Se va despica
 Și se va mpuți,
 Muști or izvorî.
 — Jiuguri li-or opri,
 Boii dela jiugî,
 Caii dela plugî
 Se vor otrăvi,
 De musc'or muri
 Ba și cațul tău, }¹⁾
 Carie-i ca un zmau, }
 Se va otrăvi, }¹⁾
 De musc'o muri. }
 Șerpie-afuriscie,
 Cried că n'ai cuvincie.
 Lumi'oi învăța
 Ieu cu mincia mia,
 Fumuri ca să facă
 Și de muscă scapă.
 — Iovan Iorgovanî,
 Brad de bruzduganî,
 Sabia spăla,

In tiac'o băgă
 Pre fată strigă.
 Ia se răspungă
 — La iel se duciă
 Și din grai grăiă:
 Iovane, Iovane,
 Brad de bruzduganie,
 Scoacie-mă la țărmi,
 La drum de cară,
 — Să dau de surori iară.
 Că țoi fi soție,
 Până voi fi viie.
 Iovan Iorgovan
 Când fata-o viegiă,
 Spaima il pringă,
 D'a iei cinieriețe, }¹⁾
 D'a iei frumusețe. }
 — Vrieu să'm fi soție.
 Până vei fi viie,
 C'a tie frumusețe
 Nu arie pãriechie
 Iel se apucă
 Și m'o sărută.
 — Fata se'ntorșia
 Și din grai grăiă:
 Nu grăbi cu minie,

Că poacie nu-i binie
 Poaci'o fi păcați
 Că m'ai sărutati
 — Haida să pliecăm
 Și să nie'ntrăbăm } bis
 De șie vițom fi }
 Poacie ni-am găsi
 — Io, sunt fată de'mpărați.
 Dela scăpătați,
 Iovan Iorgovan
 Brad de bruzdugani,
 Iel dîn grai grăiă:
 — Și io sunt fiu de'mpărați,
 Am marie păcați }¹⁾
 Că ci-am sărutati. }
 Dela scăpătați,
 Și ni-au blăstămați
 A noștri părinți.
 Cu lacrimi fierbinți. (bis)
 Iei că se'nchinau,
 Ruga la șieri dau,
 Pre Domnul măriau,
 Fiind că se găsiu.
 Și se sărutau
 Ca si nieștie frați, }¹⁾
 Frați agievărați. }

CÂNTEC

Cheverean Moiss, 54a.
 Sârbova (Timiș-Tz), 1938.

Moderato (♩=100)

La cur-ți-li lui Pă-vie-lî, na-nă.
 Să-nă-na-t'am du-jo-rie-lî, na-nă.
 Ei! oo-dru-i ver-de, ver-de.

La curțile lui Păvielî, nană,
Sămănat-am bujorielî, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Bujoru s'o veștejiți, nană,
Și Paviel s'o bieciejiți, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Frunză verde de lemn verde, nană,
Lângă Paviel cinie ședie? nană,

Ei! codru-i verde, verde.

O tineră nevăstuță, nană,
A lui tînără mândruță, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Cu cununa umbră-i face, nană,
Cu mâna vîntu-i abate, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Cu gura-i zice mereu;
Pavele, drăguțu mieu, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Scoală-te și nu zăciă-re, nană,
Lângă tine nu poci stă-re, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Că părinții mă huliescî, nană,
Vecini mă băgiucuriescî, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Ieu, mândruț-o, m'oi sculă-re, nană,
Dacă tu mi-i căpătă-re, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Sloi de ghiață 'n miez de vară, nană,
Mură niagră 'n cap de iarnă, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

Mură niagră's ochii tăi, nană,
Sloi de ghiață 'n gura mia-re, nană,

Ei! codru-i verde, verde.

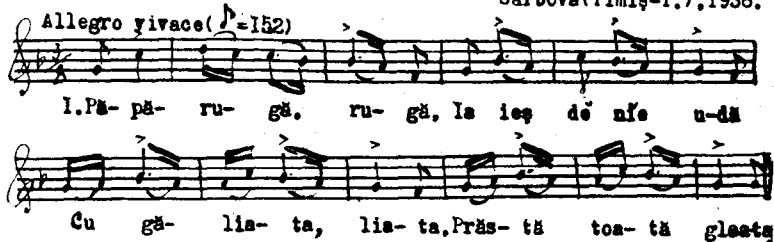
Ieu pră cin' ci-oi sărută-re, nană,
Și deloc tu ci'i sculă-re, nană.

Ei! codru-i verde, verde.

PĂPĂRUGĂ

dela
Giurgie Cheveresan, 54a
Sârbova (Timiş-T.), 1938.

Allegro vivace (♩ = 152)

I. Pă- pă- ru- gă. ru- gă, Ia ieş de nîc u-dă
Cu gă- lia- ta, lia- ta. Prăs- tă toa- tă gleată

Cu olcuşa noauă,
Să umplie de roauă.
Spicu cât voinicu,
Rodu până'n podu.

Ungie dai cu sapa,
Să miargă ca apa,
Ungie dai cu plugu,
Să miargă ca vîntu.

Cucurudzîlie-rie,
Cât colibilie-rie.
Dudulaie, laie,
Ploaie, Doamnie, ploaie.

Vîntu-i vînturos,
Gazda-i sănătosu.
Ploaie, Doamnie, ploaie,
Locuri să se moaie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aspecte dela Adunarea Generală a Regionalei Bănăţene a Astei

Ziua de 26 Iunie 1938 trebuie considerată o zi de sărbătoare în evoluţia organizării Astei Bănăţene.

După un an dela constituirea ei, Astra Bănăţeană a fost în măsură a mobiliza toate conştiinţele luminate ale acestui ținut, într'o manifestare de mare amploare.

Oraviţa, oraşul de veche tradiţie culturală românească, a luat o înfăţişare de sărbătoare, dovedind înc'odată pulsaţia sufletului românesc al ținutului Caraş spre orizonturi de lumină, de învieri morale potrivit gândurilor de mai bine, pornite din iniţiativa Augustului nostru Suveran, Regele Carol al II-lea.

Mulţime mare de intelectuali, dar mai ales de ţărani. Atâta mulţime n'a fost la Oraviţa dela 1933, când Regele şi voievodul au descins pe plaiurile cărăşene.

Atunci a venit lumea cu mic şi mare ca să-şi vadă croni. In analele Caraşului acea vizită regală va rămâne de-apururi o mărtuie vie de strânsă legătură dintre Rege şi poporul său.

Acum au venit ţăranii ca în cadrele Astei Bănăţene să reînvie în statul român, o unitate de suflet care le-a fost ţăria de neînvins într'un trecut nu prea îndepărtat.

Imbrăcaţi în porturi colorate, cu atitudini de cuviincioasă prestanţă, ţăranii şi ţărancele Caraşului au evidenţiat înc'odată comoara sufletului popular românesc care a străbătut veacurile şi că sunt pregătiţi ca să înfrunte cu tărie cărările viitorului nostru ca popor.

Ne-am trezit în cântecele corurilor şi fanfarelor care veneau cu autobuzele, cu trăsurile sau pe jos, la Adunarea Astei Bănăţene.

N'a fost o chemare oficială, nu li s'au pus trenuri gratuit la îndemână, nu i-au chemat politicianii atât de darnici în promisiuni. Nu! Au venit că așa le-au poruncit sufletele lor de Români în care s'au trezit conştiinţele de altădată, când Astra

fi chema pentru a arăta prigonitorilor de ieri virtuțile neamului românesc.

Au venit ca să arate o unitate de suflet sub steagul Astei Bănățene, care se străduiește să le recunoască și să le pună toată bogăția lor materială și spirituală, îndrumându-i pe calea cea bună a progresului.

Lucrările Adunării s'au început cu rugăciuni către Dumnezeu în cele două biserici românești. Prea Sfințitul Episcop Vasile al Caransebeșului și Prea Sfințitul Episcop Ioan al Lugojului, înconjurați de preoți în odăjdii sfinte și strălucitoare, au celebrat Sfânta Liturghie în bisericile românești — ortodoxă și greco-catolică.

La orele 11 s'a început ședința festivă în sala vechiului cazinou în prezența unei numeroase asistențe formată din intelectuali și țărani.

Această mulțime, adunată numai din interes pentru promovarea culturii etnice românești în această parte de apus a României, oferea ochiului înțelegător de rosturi noi o impresionantă unitate. Preoții în frunte cu Prea Sfinții Episcopi, profesori, învățători, numeroși, адвоаți, medici, ofițeri, ingineri, funcționari de tot felul, toți alături de țărani, au reconstituit, prin Astra Bănățeană, o legătură sufletească ruptă la un moment dat prin sterpele frământări politice.

După cuvântarea de deschidere a dlui Insp. General Școlar **Sabin Evușianu**, Președintele Astei Bănățene, au adus cuvântul lor bine simțit și entuziast, **P. S. Sa Dr. Vasile Lăzărescu**, Episcopul Caransebeșului în numele bisericii ortodoxe-române, **P. S. Sa Dr. Ioan Bălan**, în numele bisericii greco-catolice, dl **Inspector școlar secundar Silvestru Cioflec**, reprezentantul Ministerului Educației Naționale, dl **Colonel Constantinescu** în numele armatei și a corpului ofițeresc din garnizoana Oravița, dl **Primpreședinte al Tribunalului și primar al Oraviței Dr. Dimitrescu**, în numele orașului Oravița, dl **Subprefect I. Borlovan**, în numele județului Caraș, dl **Sever Bocu**, fost ministru, în numele foștilor luptători naționali ai Banatului, dl **Dr. Petru Corneanu** în numele „F.O.R”-ului, dl **Dr. Ion Bolboca**, în numele A.G.R.U.-lui, dl **prof. I. Breazu** în numele dlui Președinte **Dr. I. Moldovan** și a comitetului Astei Centrale, dl **Dr. Ion Doboșan** în numele Institutului Social Banat-Crișana, Păr. **Prof. Melentie Șora** în numele Asociației Scriitorilor români din

Banat „Altarul Cărții”, dl **Prof. Ioachim Perian** în numele „Asociației Corurilor și Fanfarelor din Banat”, dl **Ștefan Vlădescu**, președintele „Asociației Presei din provincie”, dl **Director M. P. Drugarin**, în numele Asociației profesorilor din Oravița, dl **Trandafir Lugojănel** în numele Asociației învățătorilor din jud. Caraș, dl revizor **Cornel Mircea** în numele învățătorilor din jud. Severin, Păr. **Protopop Virgil Musta** în numele protopopiatului Oravița, dl **Dr. I. Țeicu** în numele cazinoului Oravița și **Prof. I. Rusmir** în numele Despărțământului Oravița.

O parte din cuvântări, acelea care ni s’au predat, le publicăm chiar în numărul de față.

Din toate pornesc îndemnuri noi pentru activitatea viitoare a Astei Bănățene.

În după amiaza acelei zile s’au desfășurat festivitățile organizate în legătură cu Adunarea Generală.

I. Conductul etnografic și alegoric care a înfățișat toate bogățiile morale și materiale specifice Carașului.

Deschiderea conductului s’a făcut printr’un grup de feciori toți călare pe cai frumoși.

Au urmat apoi: grupul copiilor încadrat de învățători, purtând inscripția:

„Noi suntem nădejdea Țării”

cu noi viitorul crește...

După copii trece un cor cântând „Imnul Astei” și alte cântece populare din ținutul Carașului; Apoi femeii cu leagănele’n spate, cu furca’n brâu și traista pe umăr, bărbați cu coasele pe umăr — toți din valea Almăjului — simbolizând munca.

Rând pe rând trec prin fața miilor de spectatori carele alegorice înfățișând în aspecte alegorice obiceiurile și tradițiile vieții românești din acest colț de țară.

Urmează:

Exploatarea subsolului Carașului, dăruit cu variata și minunata bogăție pe care Dumnezeu le-a ascuns în munții noștri.

Conductul se încheie cu alegoricele prezentări ale Soc. U. D. R.:

Pluguri și tot felul de mașini agricole; Cel dintâiu tip de locomotivă construit de Soc. Steg.; locomotiva modernă U. D. R.; locomotiva blindată aerodinamică; un pod în miniatură; un

electromotor în mărime naturală; o tablă cu probele de fier laminat; diferite roți dințate; exploatarea silvică.

Câte minunății n'au văzut ochii noștri atunci timp de un ceas!

Am fost mândri de munca ce se desfășură în acest binecuvântate de Dumnezeu plaiuri românești.

II. Spre seară în frumoasa grădină de tir a avut loc concursul de coruri și fanfare. Să fi fost vreo 25 coruri, demonstrând înc'odată zicala poietului: „La noi cântă tot natu”.

Seara a fost petrecerea tradițională. Sute și mii de țărani și intelectuali au încheiat ziua festivităților în mândrele noastre hore și „învărtite”.

În ziua de 27 Iunie a avut loc ședința administrativă tot în sala teatrului.

Astra și-a definit rosturile ei bănățene. Programul ce va trebui să-l desvolte este bineconturat.

Ședința a fost prezidată de d. Sabin Evuțian.

Raportul general a fost prezentat de d. ing. Cinghița, iar raportul casieriei de către d. Toader, dir. de bancă.

La discuții au luat cuvântul dnii: Sever Bocu, Col. Boldea-Lugoj, prof. T. Mităr-Lugoj și C. Miu-Lercaary Cluj

Dl Col. Boldea, relevând greutățile materiale cu care luptă Astra, insistă pentru un tratament oficial egal al acestei istorice asociații, cu acela al Fundațiilor Regale, de pildă. Să se bucure și Astra de sprijinul moral și material al Statului, îndreptățită fiind prin trecutul ei, prin însăși activitatea ce o desfășoară.

Răspunde dl Sever Bocu. Dsa arătând mersul entităților politice și culturale în istorie, justifică învingerile Astei prin însuși spiritul de jertfă al membrilor ei, al acelei falange de idealisti și mecenați, cari prin puteri proprii fără sprijinul oficial, au reușit să înscrie Astra în istoria culturii românești.

Astra, a zis dl Sever Bocu, verifică și azi puterile noastre de rezistență, însuși potențialul nostru spiritual. Omagiază apoi, activitatea conducătorilor Regionalei Bănățene.

Dl C. Miu-Lerca, directorul ziarului Vestul, relevă și discută problema colaborării Astei cu diferitele societăți culturale bănățene. Dsa arată că punctele de reazim ale organizării Astei pe sate, sunt însăși corurile, acele reuniuni bănățene, care formează „Asociația corurilor și fanfarelor române din Banat.

Tradiția centenară a acestor coruri, avansează Astrei Bănățene, drumuri bătătorite. Rolul Astrei este de a augmennta, de a amplifica, viața culturală manifestată prin aceste nucleuri corale.

Dsa insistă apoi pentru o diviziune, o separare a rosturilor Astrei. Să lase deci Institutului Social Banat-Crișana, rolul analitic, acela de cercetări monografice și să se dedice unor roluri de sinteză, de aplicare pe teren.

DI Miu-Lerca sugerează o direcție, pe cea etnografică. Banatul excelează pe acest teren cultural. Și tristul fenomen al degenerării și regresului, își evidențiază amprente. Și dsa dă exemplul costumelor corcice, al însăși scoarțelor țărănești expuse pe balustrada lojelor din teatru. Acolo erau covoare oltenesti, sârbești și numai unul bănățean. E necesară deci o reînnoire spre ale noastre, o regenerare a culturii specifice, etnografice. Și aceasta nu este posibilă decât prin coruri. Corurile au fost doar, podoaba cuvântului etnografic al Astrei.

Expunerea dlui Miu-Lerca, a fost însoțită de către adunarea generală, d. președinte Evuțian, rugându-l să colaboreze în sensul celor expuse, cu conducerea Astrei.

Urmează conferința dlui prof. Ilie Rusmir, în care sunt expuse metodele prin care Astra ar putea să ajungă la scopul urmărit.

Adunarea cere ca propunerile dlui Rusmir, președintele despărțământului Oravița, să fie trecute ca puncte de program, cu amendamentele ce se vor propune bineînțeles în ședința comitetului regional, care va studia acest proiect.

Cu aceasta ședința de lucru i-a sfârșit, pentru ca după masă să aibe loc o foarte importantă consfătuire pentru refacerea solidarității bănățene.

Dăm mai jos rapoartele Comisiunilor de verificare a activității și gestiunii Regionalei Bănățene a Astrei:

Onorată Adunare Generală,

Comisiunea de verificare a Raportului General asupra activității „Regionalei Bănățene a Astrei” pe 1937-38, cercetând darea de seamă a „Raportului General” aprobat în ședința Comitetului din 17 Iunie 1938, constată cu mulțumire sufletească, că „Regionala Bănățeană” învingând greutățile începutului a desfășurat o frumoasă activitate. Prin conferințele ținute la di-

feritele Despărțăminte, prin Școalele țărănești, prin Revista „Luceafărul” prin editarea scrierilor scriitorilor din Banat folositoare educației culturale și naționale, a promovat și întărit culturalicește elementul românesc din acest frumos colț de țară.

Găsim această activitate foarte folositoare și rodnică propunem — pentru a îmbărbăta și recompensa despărțămintele cari au activat mai mult — ca adunarea Generală să le exprime mulțumiri protocolare și dorința ca și pe viitor să urmeze cu activitatea lor. Astfel este de mare folos și laudabilă activitatea desfășurată cu „Școalele țărănești”, în deosebi prin cursurile pentru femei, prin cari se vor face din țărancele noastre, bune mame, bune gospodine și bune românce.

Comisiunea de verificare a activității „Regionalei Bănățene a Astei” pe anii 1937-38 găsește deplin și conștiincios îndeplinite toate îndatoririle ce și le-a luat asupra sa această Regională, găsește că scopul a fost ajuns și pentru aceste motive propune Adunării Generale ca să exprime actualei conduceri a Regionalei mulțumirile sale protocolare.

Oravița, 27 Iunie 1938.

Membrii comisiunii de verificare a activității „Regionalei Bănățene a Astei” pe 1937-38.

Președinte,

ss. Gh. Jianu

Raportor,

ss. I. Borlovan

ss. Ing. C. Cinghiță

Dl. Dr. Alexandru Marta **Rezidentul Regal al ținutului Timiș**

Insemnăm cu o deosebită satisfacție numirea dlui Dr. Alexandru Marta ca Rezident Regal al Banatului.

Un om care o viață întreagă s'a identificat cu dreptatea, un om care nu s'a abătut niciodată dela ceea ce o conștiință curată i-a dictat totdeauna, un om cărui interese personale i-au fost urâte, activând, fără reclamă, cu dârzenie pentru binele obștesc!

Astra Bănățeană s'a creiat sub patronajul moral al Dlui Dr. Alexandru Marta. Domnia-Sa a fost președintele comitetului de inițiativă ale cărui strădanii au dus la constituirea Regionalei Bănățene a Astei la 28 Februarie 1937.

S'a arătat a fi cel mai devotat membru al Comitetului nostru de conducere și de aceea îl asigurăm de respectuosul nostru devotament.

Il oferim fără preget munca noastră desinteresată pentru binele neamului nostru din ținutul pe care-l conduce, rugând pe Dumnezeu să-i ajute să realizeze tot ceea ce și-a propus să realizeze spre mândria Banatului și fala neamului românesc.

*

— Le telegrama de condoleanțe pe care Președintele Astei Bănățene dl Inspector General S. Evușianu, a trimis-o Maiestății Sale Regelui Carol al II-ea cu ocazia morții M. Sale Regina Maria, s'a primit următoarea telegramă:

SABIN EVUȘIANU
Președintele Astra Bănățeană

Mulțumesc pentru condoleanțele exprimate.

CAROL.

Cărțile Reginei Maria.

...In amintirea copilăriei și în acele înfiorate reminiscențe ale emoțiilor mari, din vremea când mai credeam în zmei și feți-frumoși, săgetează — alene, ca niște stele călătoare, și poveștile zămislite la umbra Peleşului.

Poveștile Reginei Maria au săpat adânc în sufletul micilor lor cititori, de altă dată și de acum, fiorul tainic și parfumat de mărturisiri ancestrale, cu zâne încoronate. Povești cu Regine, scrise de o Regină!...

Pe urmă, pe poteca adolescenței, ne-a fost dat să poposim plini de aceea atentivă și frământată uimire, și simpatie, alătura de mărturisirile din vremea cea mai zbuciumată a unei vieți de Doamnă.

Și alte poeme mari, prețioase, închinare sufletului omenesc, gândului la Frumosul dintotdeauna! Acel frumos din somptuoase castele împărătești și din umile cocioabe de nevoieș.

Iar în prag de despărțire, când soarta ne rezervă privilegiul de a lăsa în urmă vremea și a păși în maturitate, iar Ei pregătește o triumfală intrare în Istorie, Ea ne dăruiește acele neprețuite amintiri. Acele creștături în veac și mărturisiri regale, plămădite din lacrimi și fericire. Pentru ca să o iubim mai mult!..

Epilogul: o solemnă intrare în Eternitate, o durere nestăpănită în sufletul nostru și alternativa rară ce ni se oferă, de a ne adăposti sfios, lacrimile, la căldura binefăcătoare a cărților Ei...

Liviu Rebreanu: „GORILA“, roman.

Editura „Națională” Alcalay-București.

Pentru literele românești, apariția unui nou roman al d-lui Liviu Rebreanu este un eveniment de epocă și, ca atare, el este primit cu exigențele cuvenite de către cititorii de carte românească. Sunt anumite condițiuni — de care începătorii sunt integral scutiți — obligatorii pentru un romancier, mai cu osebire când este vorba de un romancier mare cum este d-l L. Rebreanu. De aceste condițiuni, cititorul se folosește întotdeauna în aprecierea sa, fără rezervă și fără nici o circumstanță atenuantă. Firește că aceste considerații privesc doar parțial recentul roman al celui mai bun romancier român, și ele sunt în strânsă corelație cu raportul dintre lunga perioadă de gestație ce a necesitat terminarea lui și forma definitivă în care ne-a fost dată.

De astădată d-l L. Rebreanu ne-a dat o reală frescă a moravurilor și stărilor de fapt din ultima vreme, arătându-se un formidabil adversar al politicianismului toropitor de valori. Eroul creiat, Toma Pahonțu, este un om ridicat de jos prin propriile-i merite. Atașat prin împrejurări și calcule personale, de Constantin Rotaru, un ministeriabil și mai pe urmă ministru; devine succesiv director de ziar și deputat, aspirând la poziții din ce în ce mai înalte. Simpatizat pentru doctrina naționalistă pe care o practică în scris și vorbă, admirat pentru trecutul său de erou din războiu, lui Toma Pahonțu nu-i este greu să regizeze câteva lovituri cari îl situează pe cele mai de căpetenie planuri ale vieții politice, și la un moment dat socotit de el prielnic, să pornească o aprigă luptă împotriva politicianismului. Il doare la început disprețul unora; nu-l poate suferi pe bancherul Utalea, de pildă, care căsătorit cu o evreică, nutrește totuși idei totalitare.

Deși căsătorit cu Virginia Stoica, o ardeleană din Alba-Iulia, celebritatea și frenezia goanei după satisfacții politice, îi dă lui Pahonțu conștiința unei false independențe, care-i prezintă ocazia de a o înșela grosolan mai întâi, iar mai pe urmă de a se îndrăgosti de d-na Belcineanu, soția unui adversar și apoi tovarăș politic; și chiar de a o părăsi în cele din urmă pentru a se căsători cu Cristiana Belcineanu care urma să se despartă și ea de soțul ei.

Un amic din tinerețe și camarad de războiu, Barbu Dolinescu, un om de o cinste și corectitudine nativă, instinctivă, convins că țara nu mai poate trăi multă vreme sub regimul veșnicilor schimbări și a metodelor politicianiste, pornește o mișcare de regenerare, care la început se bucură de sprijinul lui Toma Pahonțu. În ziarul său „România”, ajutat de Titu Herdelea un om de treabă, dar cam lipsit de inițiativă, se străduiește să sprijine această mișcare numită a „fraților de cruce”. Organizația începe să-l considere de-al ei și îi face o impozantă manifestație în fața redacției ziarului.

Intervine între timp schimbarea guvernului, care prilejuește lui Pahonțu să regizeze alte câteva lovituri politice, nepregetând să strice unele raporturi vechi, întemeiind prietenii politice noi. Este înșelat de Belcineanu care, ajuns ministru, nu-l răsplătește pentru sprijinul ce îl dăduse în „România”. Dușmănia este accentuată și de faptul că acesta întârzie divorțul său spre a nu-și încurca situația legăturilor pe cari le-a făcut grație soției sale, legături cari îi servesc mult la consolidarea sa în minister. Cu atât mai mult cu cât Pahonțu ar fi vrut să se căsătorească de îndată ce ar fi transcris divorțul său de Virginia.

După alegerile generale, se pornește o campanie electorală în vederea unei alegeri parțiale, la care participă și „frați de cruce” ai lui Barbu Dolinescu. Datorită unui raționament pe care Pahonțu îl crede bun, și pentru el și pentru libertatea Cristiane Belcineanu, el părăsește pe Dolinescu și pe „frații de cruce”, ducând o luptă acerbă împotriva lor, zădărniciind alegerea ca deputat a prietenului său și favorizând victoria dușmanului lor comun: Belcineanu. Este considerat ca trădător de către „frații de cruce” și împușcat de un student membru în mișcare.

Motto-ul nietzschean al cărții, ilustrează admirabil trăsătura psihologică și destinul eroului. Ceeace caracterizează „Gorila”, în afară de

aceasta, este obiectivitatea frapantă a d-lui L. Rebreanu, cu toate că este prea evident faptul că d-sa îl înconjoară pe acest Toma Pahonju cu o înțelegere plină de simpatie, ce e dreptul: nu lipsită de sarcasm. Este una din prețioasele resurse ale eminentului romancier, care deastădată nu s'a depășit pe sine. Inspirându-se din realitățile politice imediate în preajma cărora trăia, d-sa a încercat ca în cadrul considerabil al unei fresce a moravurilor politice din ultima vreme, să ne dea tipul „gorilei politice”. A reușit în măsura în care un aparat fotografic prinde conturul unui obiectiv apropiat, spre care este îndreptat! Fiindcă, orice s'ar spune, acest tip de pamfletar egoist, egocentrist, erou de războiu decorat pentru vitejie și căutat pentru spiritul ce posedă, acest fel de polemist fără scrupule care știe prevedea și știe cântări posibilități și alternative, acest fel de apostol care hotărând și declarând războiu „gorilei politice” devine el însuși un fel de gorilă, voit sau nu; acest fel de tip plin de persistență și voință, a trăit până mai ieri — și poate mai trăiește și acum — în imediata noastră vecinătate. Nu rar ne-a fost dat să asistăm la ascensiuni uluitoare, la campanii de denigrare ori cucerire, ca și la zgomotoase prăbușiri. Nu sunt puțini aceia cari se vor regăsi în cartea d-lui Rebreanu!...

În epica românească ne lipsea această frescă de tipuri, atât de actuală, o atare satiră a vremurilor ce trăim, și am impresia că d-l Rebreanu ne-a dat-o, deși nu în totală măsură în care ne-ar fi putut-o da formidabilu-i talent. În analiza fină pe care ne-o desfășoară, am gustat, cu toate acestea, foarte mult inedit. — Din totalul cărții se desprinde vizibil personalitatea acestui Toma Pahonju, un om de o vigoare aparentă — deși nu lipsit de voință — și tot astfel un om lipsit de calm. În fața expresiilor mari este pururea în derută, cu toate că le dorește aprins și cu toate că odată ce le stăpânește, el le primește natural ca pe o ofrandă firească. Militant politic, își face jocurile mai mult în funcțiune de împrejurări și mai puțin în virtutea vre-unui plan preconcept. (Mi se pare că acest lucru servește și tehnica romanului în sine, fiindcă pe alocurea unele personaje stau cu totul eclipsate de împrejurări, fiind destul de slab creionate.) Micul dram de prevedere, calitate oarecum caracteristică oamenilor inteligenți, se pare că uneori îi ipsește, ca să ne nemulțumească în așteptarea ce i-o acordăm, spre a ne deveni simpatic. El luptă fățiș împotriva gorilei politice, pentru ca în cele din urmă să devină el însuși, în accepția vizionarului Ion D. Ionescu, o gorilă de aceeași teapă, ba una mai rea, și ca să cadă răpus de gloanțele acestuia. Granița dintre idealismul patriot, cu toate anexele lui, și demagogia ieftină, ușoară, a intereselor personale, este pentru Pahonju o șea confortabilă care totuși nu-l satisface și nici nu-l face fericit. Renunță voluntar și lucid la atâtea avantagii, pentru a pipăi haina neprevăzutului, el, abilul și calmul profitor de împrejurări. Este aci o minunată și veridică trăsătură psihologică pe care d-l Rebreanu a prins-o admirabil. Tot astfel episodul căsătoriei sale, poartă cu sine o minunată determinare psihologică. Căsnicia cu Virginia, întemeiată, după credința lui, prea de vreme, — în avalanșa preocupărilor trepidante de politician și a surprizelor aduse de soartă în legătură cu această activitate — devine o funcțiune biologică, sfârșind prin a fi la un moment dat, o povară, deindată ce apare posibilitatea unei uniri cu Cristiana Belcineanu, prototipul femeii distante, aristocratice, cu legături mari și cu posibilități

de devenire; ideal al parvenitului politic. În credință că nimic nu-i poate rezista, Pahonțu se pretează a trăi „omeneste”, chiar romantic, pentru ca datorită acestei atitudini să piardă totul...

Toți ceilalți sunt aci alături de el ca să illustreze o epocă: Octavian Utalea clasicul tip al financiarului omnipotent; Constantin Rotaru, politician de circumstanță, slab și bun la sufllet; Belcineanu, politician din vocație, fără scrupule și de o falsitate excesivă, Barbu Dolinescu și „frații de cruce”, vizionari reformatori, și alții pe urmă... Dar tocmai prin realul existenței lor, ei nu ne mulțumesc. Ba chiar ne supără gândul că acești oameni ar putea fi reali și că romanul este doar o dare de seamă asupra lor. Toți însă, încheagă admirabil romanul. Nici buchetul de personaje feminine, deși cu grije desenate și prezentând în deobște o îngrijită unitate psihologică fiecare, nu ar putea face față singur unei aprecieri cuprinzătoare. Dealtfel, toate personagiile romanului sunt concentrate anume pentru a ne ilustra „gorila” și dacă este așa, atunci d-l L. Rebreanu a reușit pe deplin. Fiindcă privită în ansamblu, personalitatea lui Toma Pahonțu, se desprinde clar și afirmativ din întregul acțiunii, astfel că restul se angrenează perfect, dată fiind îngrijirea cu care s'au dozat aci elementele. Într'un cuvânt, o lectură plăcută...

Judecând retrospectiv opera, de romancier a d-lui Liviu Rebreanu, față de „Gorila”, îți vine să te gândești că, de astădată, d-sa nu a creat spontan, ci a observat și a muncit mult...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Radu Boureanu: „Enigmaticul Baical” Roman, Ed. „Cartea Românească”.

Rareori ne este dat astăzi să citim un roman cu adevărat bun din noianul cu care ne asaltează editurile. Și tot atât de rar, după lectură, ne fixăm atențiunea și ținerea în minte a numelui autorilor. Cu atât mai mult, cu cât în roman s'a încercat, așazicănd, toată lumea. Toți scriitorii, aproape, s'au crezut, la un moment dat, datori să ferească literale românești cu romane chilometrice, care să le croiască și să le rezerve succese și prețuri tolstoiene ori dostoiewskiene. Deaceea, ne place să ne oprim asupra romanului bun, considerând că faptul nu poate constitui decât un drept al romancierului care a putut să ne rețină atențiunea.

D-l Radu Boureanu a scris un roman bun. Bun fiindcă paginile lui nu sunt acele veșnice provocări psihanalitice cu cari unii romancieri improașcă atențiunea neutrală a cititorului.

În „Enigmaticul Baical” nu ne izbește decât veridicul lui Ștefan Horneț, bietul funcționar, desrădăcinat, ratat, hrănindu-se zi de zi cu proiecte iluzorii și dorințe vagi de a călca în picioare pământul, de a face înconjurul lumii, într'o neîncetată și setoasă călătorie. Și dacă profilul lui Ștefan Horneț ne pare real, ca trăind în fața noastră; însemnează că d-l Radu Boureanu a găsit aderențe în acest om, creindu-l. Și că, în clipa când Ștefan Horneț țășnea din vârful de condeiu, d-l Radu Boureanu îi dăruia toată dragostea și înțelegerea lui. Fiindcă nu se poate explica

altfel omenescul din acest Ștefan Horneț, care în cadrul unui subiect, oarecum destul de melodramatic, se mișcă firesc și totuși surprinzător de original.

Ștefan Horneț, obscur agent de urmărire al unei percepții de suburbie, trăind o viață de privațiuni, adună de ani de zile ban cu ban, pentru a face o călătorie în Extremul Orient spre care simte ciudate și imperative chemări. Pentru aceasta, i-ar trebui, crede el, vre-o 200.000 lei; pe care îi încropește cu sângeroase economii din leafa lui de mic slujbaș. Dar Banca la care îi avea depuși, dă faliment și astfel, speranța voiajului-obsesie se destramă. Inebunit de această lovitură, recurge la un fals încasând și însușindu-și o sumă de 200.000 lei cu care fuge la Constanța, pentru ca de acolo să plece în Orient cu un vapor. Trece prin terifiante frământări sufletești până ce, chiar în clipa când vrea să se îmbarce, este arestat.

În afară de acest crâmpieiu de acțiune, oarecum principală, se anghrenează altele secundare care însă puteau lipsi, nestânjenind prin aceasta cursivitatea cărții.

Adăogați la toate acestea un stil simplu, inteligibil și nepretențios, și veți avea o imagine fidelă a „Enigmaticului Baical” — carte închinată nostalgiilor și dorințelor de evadare ale fiecăruia din cercul strâmt de viață, care este de cele mai multe ori un capriciu al sorții.

Intru reabilitarea nuvelei.

Campania ce s'a dus în ultima vreme pentru reactualizarea unui gen literar care a cunoscut integral ingratitudinea oamenilor, se pare că se apropie de țel. Nuvelei noi românești, i se rezervă de pe acum o strălucitoare trăire. Apar tot mai des volume compacte de nuvele, cari scot pe cititor din amortirea și rigiditatea lui, obișnuită cu romane și numai cu romane.

Nuvelei, care până aci avea un destin, dacă nu mașter destul de nedrept — ea fiind risipită prin toate revistele și publicațiunile periodice cari, în genere, îndeplinesc un oficiu destul de tranzitoriu și nu rămân decât în colecțiile oficiale — i se dă acum o târzie satisfacție.

Sunt scriitori cari grație nuvelei, au atins culmi de perfecțiune. Credem că pentru a exemplifica această afirmație, este destul a aminti aci, fără nici o tendință, pe d-l Victor Papilian. Mai sunt apoi scriitori cari se refugiază în nuvelă ca într'un claustru pentru purificarea de păcate: iată-l de-o pildă pe dl Ionel Teodoreanu. Sunt însăfârșit scriitori cari găsesc în nuvelă nu un refugiu sau un exercițiu nebănuit de ei și nu îndeajuns de exploatat, ci o consideră ca un exercițiu firesc de creație și ca un semn al maturității. Căci după noi, mai greu este a scrie o nuvelă perfectă întru toate, decât un roman slab dar totuși acceptat de către cititori. Și credem că acestei categorii i se integrează d-l Mihail Sorbu.

Autorul acelei „Patime roșii” și al „Letopiseșilor”, cari ne-au zguduit tinerețea prin novitatea lor oarecum exotică, s'a caracterizat în vre-

mea din urmă printr'o activitate — sau inactivitate, nu știm cum să-i zicem — relativă. Iată însă că de curând, adunând o seamă de nuvele și schițe cari, pare-se, au mai fost publicate în unele reviste, le-a înmănușiat într'un volum elegant și foarte atrăgător. „Glasul nevesti-mi“ a trecut până acum aproape neobservat. Ici colo s'a semnalat apariția lui, în scurte notițe lipsite de aprecieri. Credem că este nedrept. Fiindcă schițele și nuvelele din acest volum se citesc pe lângă o deosebită încântare sufletească. Sunt de o sprinteneală și vioiciune cu adevărat tinerească. Aci nu se dezbate teme, ci ni se dau icoane. De aceea, nu vedem deloc necesitatea ilustrațiilor d-lui Bordenache. Departate de a completa textul, îl estompează prea mult în șablon, văduvind cititorul de cele mai scumpe plăceri ale cititului. Sunt aci câteva momente din boemia modernă, admirabil prinse și demne de relevat, („Walpurgia“, „Ce e cu maestrul?“, „Maestrul“, „Flagrant delict“) cari fac cinste nu numai autorului lor, ci și editurii care s'a încumetat a ni le dăruie în volum...

0 aniversare.

I. Al. Brătescu-Voitești a implinit anul acesta, alba vârstă de 70 ani. Țara întregă a ținut și ține să aștearnă în fața venerabilului bătrân al nuvelei românești, o respectuoasă și senină sărbătorire. Nici nu se putea altfel. Căci nimeni nu ar putea afirma că nu și-a încălzit sufletul și nu a învățat să plângă citind în fragezii ani ai adolescenței, „Puiul“, „Moartea lui Castor“, „Privighetoarea“, și mai apoi „In lumea dreptății“, „Rătăcire“. Toată proza lui I. Al. Brătescu-Voitești este străbătută de o inefabilă duioșie, de o umanitate care situează întreaga lui operă, dincolo de ceace ar putea constitui un grăunte de discuție asupra valorii lor intrinsece.

Grația și duioșia care se pare că a fost la el nu numai o predilecție literară ci însuși un mijloc de viață îl ridică astăzi pe un postament, unde venerația noastră converge nesilită, nestânjenită, într'o sărbătorire cum rar le-a fost sortită altor scriitori.

Plaiurile bănățene îl iubesc pe I. Al. Brătescu-Voitești, așa cum el ne iubește peisajul munților noștri și apele repezite în prăvălire jucăuse, pe stâncile odihnei lui de păstrăvar inocent.

Și așa fiind, la această sărbătorire, bănățenii se atașează cu aceeași vioiciune care i-a caracterizat întotdeauna.

M. B.

CĂRȚI, REVISTE.

CARTEA BĂNĂȚEANĂ prezintă ca nouă îmbogățire două volume privind pedagogia, asupra cărora ne oprim cu plăcere.

Cea dintâi este „**Crâmpetele din evoluția pedagogiei bănățene**” a d-lui Marius Bucătură, un sârguitor și cunoscut publicist. Contribuțiunea d-lui M. Bucătură la istoriografia pedagogiei bănățene este prețioasă. Volumul privește mai întâi „pedagogia bănățeană dinainte de războiu” și cuprinde mici biografii asupra lui Paul Iorgovici-Brâncoveanu, Constantin Diaconovici-Loga, Dimitrie Țichindeal și Damaschin Bojincă; apoi „pedagogia apărării naționale” în cadrul căreia autorul enumeră pe Ștefan Velovan, Iuliu-Vuia, Em. Ungureanu și A. C. Popovici, arătând în liniamente generale câteva din ideile pedagogice ale acestora; și sfârșește printr'un capitol consacrat „pedagogiei de după războiu” pe care ne permitem să l numim incomplet. De altfel și autorul este de acord asupra faptului că o evoluție a pedagogiei bănățene nu se poate preciza așa de ușor. Oricum, ca o nouă contribuție și ca o îmbogățire a repertoriului de cărți bănățene, lucrarea d-lui Marius Bucătură este meritorie.

A doua carte despre care voim să spunem câteva cuvinte este „**Să fim buni cu copiii**” a d-lui Coriolan Cocora, vrednicul învățător dela Reșița; o culegere de articole cu caracter pedagogic, publicate anterior în săptămânalul „Reșița”. Este un merit al d-lui G. C. Bogdan, tânărul director al acestei publicații, că a îndrăznit să porceadă la înmănunchierea acestor articolașe, adăogând cărții bănățene un dar frumos într'un timp în care un asemenea gest este destul de rar la noi. O recomandăm cu căldură părinților și tuturor cărora le sunt dragi copii.

M. T. B.

Viața Basarabiei (Chișinău. Anul VIII No. 6—7 Iunie—Iulie 1938, director Pantelimon Halippa). În voluminosul caiet de vară semnează numeroși colaboratori preocupați așa zicând exclusiv de subiecte regionale basarabene. Valoarea inegală a contribuțiilor trece pe plan secundar față de interesul documentar reprezentat de ansamblu. V. B. este o prețioasă revistă provincială.

Hotarul (Arad. Anul V. No. 6—8 Iunie—August 1938). Revista Ate-neului Popular și a societăților culturale federalizate din Arad aduce totdeauna literatură aleasă, studii de folklor, valoroase documente istorice pentru cunoașterea trecutului ardelean, însemnări bune. Este cu totul remarcabilă ținuta și seriozitatea revistei, deși epigrama și cronica rimată sunt abundent reprezentate și ele.

Mia Cerna: „**Inel-Irinel și Domnița Iconița**”, „**Galbănul împăratului**”. (Povești vol. I și II. Ed. Regionalei Bănățene Astra). În două frumos prezentate volume au apărut poveștile mult apreciatei scriitoare bănățene Mia Cerna. În primul volum se cuprind patru povești în 140 de pagini. În al doilea tot patru în 100 de pagini. Prețul fiecărui volum 30 Lei. Ele

se recomandă atât pentru frumusețea limbii, cât și pentru ușurința stilului. Poveștile d-nei Mia Cerna plac deosebit de mult copiilor, deși acesta nu e singurul lor merit.

Pimen Constantinescu: „Limba și literatura italiană la Sibiu“ (Ed. Sibiu). Autorul dă, într-o broșură de 24 pagini, istoricul învățământului limbii italiene în Sibiu.

Freamătul Școlii (Cluj. Anul IV. No. 5—6 Mai—Iunie 1938). Numărul acesta cuprinde un mare studiu asupra lui Lucian Blaga teoretician al cunoașterii, de Dumitru Isac. Literatură, recenzii, însemnări.

Insemnări ieșene. (Iași. Anul III. Vol. VI. No. 5 Mai. Sub conducerea d-lor M. Sadoveanu, M. Codreanu și Gr. T. Popa). Semnează: Ionel Teodoreanu, Otilia Cazimir, Gheorghe I. Brătianu, N. N. Tonitza, etc.

Familia (Oradea. Seria III. Anul V No. 7. Iulie—August. Director M. G. Samarineanu). Semnează: Ion Minulescu, Claudia Millian, Ion Agăr-biceanu, Septimiu Popa, Coca Farago, Octav Șuluțiu, etc.

Revista Institutului Social Banat-Crișana (Timișoara. Anul VI. No. 22—23; Aprilie—Septembrie 1938). Studii de Filaret Barbu, C. Miu-Lerca, Grigore Ion, ing. Sever Dugăiașu și Dr. C. Groșorean. Insemnări și recenzii. Partea oficială. Numărul e ilustrat cu reproduceri de ale lucrărilor sculptorului Romul Ladea.

Sim. Sam. Moldovan: Oravița de altădată și Teatrul cel mai vechi din România. Cu o sânguină demnă de admirație, veteranul scrisului bănățean d-l Sim. Sam. Moldovan a adunat și a cercetat arhive întregi pentru a scrie cea mai documentată istorie a orașului Oravița, care se poate lăuda cu o seamă de „recorduri“ culturale. O scurtă notă nu ajunge pentru aprecierea la justa sa valoare a unei astfel de opere. Vom reveni deci mai amplu asupra cărții acesteia.

Prefața o scrie d-l dr. Ion Țicu, președintele „Asociației de Teatru, Casinou și Cetire“ din capitala județului Caraș.

N. I.

Din cuvântările rostite la Adunarea Generală a Astrei Bănățene la 26 Iunie 1938 în Oravița

CUVÂNTAREA DLUI INSP. GEN. ȘCOLAR SABIN EVUȚIANU, PREȘEDINTELE ASTREI BĂNĂȚENE.

Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Doamnelor și Domnilor,
Onorată Adunare Generală,

Un mare om, de-o inteligență și voință superioară, conducător de țară, a dat un nou ritm de viață poporului său, pentru a-l putea ridica, prin progres continuu, la nivelul cultural cerut de toate vremurile.

Regionala Bănățeană a Astrei, care a luat ființă în zorii acestei noi vieți, din trebuința grupării tuturor forțelor dela această frontieră apuseană pentru a așeza românismul de aici în toate drepturile lui de propășire și stăpânire, spirituale și materiale, — Regionala Bănățeană a Astrei se pune cu tot sufletul la dispoziția creatorului și promovătorului muncii desinteresate și conștiente pentru întărirea peste veacuri a României Mari, — strigând cu tot entuziasmul și cu tot devotamentul:

Trăiască M. Sa Regele Culturii Românești și Măria Sa Voevodul de Alba Iulia!

Suntem întruniți pentru întâia dată într'o adunare generală independentă a Astrei Bănățene.

Mulțumitori de a fi fost invitați cu toată căldura în acest centru pitoresc, mărturisesc că multe îndemnuri ne-au hotărât pentru a o primi, cu aceeași căldură.

Acest pământ, cu lanțul său de cetăți romane — Panucca (Panciova), Arcidava (Vărădia sau Sasca), Centum Putei (Surducul), Bersobis (Berzovia), Pons Augusti (Voislova), Aizizis (Ezeriș s. Fârliug), Canonia (Vârșeț), — este leagănul românismului din nordul Dunării.

Văile Carașului, Bârzavei și Almăjului adăpostesc „cea mai veche, mai compactă și mai selectă populație românească”,

unde „s'a păstrat firea romană în tip, limbă și obiceiuri mai bine ca oriunde”⁴⁾.

Carașul se poate mândri de a fi precursorul marei uniri dela 1919.

Centru minier, aici descalecă pe la jum. veacului al 18-lea primii coloniști din Oltenia, Bufenii de azi. Lor le urmează în curând, pentru înviorarea comerțului, Români din Macedonia. Unirea sufletească a acestor Români, de sub 3 stăpâniri, au dat Carașului un neobișnuit avânt. În cartea ce a tipărit deunăzi dl S. Moldovan, în capitolul despre „Oravița de altă dată” se perindă, ca într'un film cultural, fapte de progres și suflete de oameni care-ți storc admirația.

Găsești aici, în urmă cu mai bine de două veacuri, o școală montanistică (1729), căreia îi urmează un gimnaziu (1793) și o monetărie (1815), — ca anul 1817 să dea Oraviței primul teatru zidit pe teritoriul României de azi, — anul 1818 primul ziar bănățean, iar 1846 prima cale ferată în sudetul Europei (linia Oravița-Baziaș). Diferitele reuniuni culturale (Reuniunea română de cântări în 1872, Casinoul român în 1873, Reuniunea Femeilor în 1888), le încununează, la 29 Oct. 1889, executarea pentru prima dată a operetei „Crai Nou”. E interesant, de altfel, că o parte a lucrărilor marelui maestru C. P. Poniștescu au fost editate aici, în Oravița, de Librăria Românească Țieranu.

Aceste realizări, cari presupun o anumită bunăstare materială, au situat pe bănățeni, în special pe cărășeni, pe un plan superior de civilizație și cultură față de frații lor din celelalte provincii austriace.

Cercetători tineri ridică mereu vâlul uitării de pe faptele unei întregi serii de animatori și luptători cu cuvântul și condeiul în ogorul vieții naționale, originari din Caraș sau vremelnici muncitori aici.

Acest colț de țară a dat, pe vremuri, Severinului o seamă de Bani și Vice Bani. Ajunge să pomenim numele Gârliștenilor, a nobililor de Margine, a Almăjenilor și alții din partea de răsărit a județului de azi, Caraș.

Veacul al 18-lea remarcă pe Paul Iorgovici dela Vărădia (1764), eruditul poliglot, cunoscător a 8 limbi, om de multă carte și apreciat pedagog bănățean.

⁴⁾ R. S. Molin: „Românii din Banat” pag. 17.

Veacul următor pornește cu Damaschin Bojâncă din Gârliște (1802), bufan, la început juriconsult al Moldovei și profesor la Academia Mihăileană din Iași, ajunge Ministru de Justiție și agă; — cărțile sale erau interesante și mult căutate pe vremuri.

Nu mai puțin învățat a fost Eftimie Murgu din Bănia (1805), un mare român, profesor de filosofie la Academia Mihăileană din Iași și la Colegiul S. Sava din București. Luptător deopotrivă de aprig împotriva Sârbilor pentru asupririle bisericesti și împotriva stăpânirii politice pentru emanciparea națională a Românilor bănățeni. Militând pentru unirea Banatului cu Ardealul, Moldova și Muntenia, într'un singur stat național este unul dintre vizionarii marei Uniri.

Aromânul din Macedonia, Ion Konstantiny, întemeietorul primului ziar bănățean (1818-1820), se dovedește din fapte ca un adânc cunoscător al problemelor economice și un mare sociolog, în 1852 îl aflăm ca director al școalei confesionale ort. române din Oravița.

Generalul Traian Doda din Rudăria (1822) își încununază luptele sale pentru binele obștei românești ca președinte al Comunității de Avere și cititor al liceului ce-i poartă numele în Caransebeș.

Simion Manguica din Broșteni (1831), profesor în Timișoara, apoi primpretor în diferite localități ale Carașului și în urmă avocat, s'a remarcat nu numai ca un bun administrator și un bun român, ci și ca literat și om de știință, ajungând membru onorar al Academiei Române.

Orăvițanul Alecsandru Popovici (1836), doctor în medicină și filosofie, scrie plin de curaj în 1872, în cartea sa „Băile lui Ercule sau Scaldele de Meedia”, în legătură cu o statuie reprezentând națiunea română: „..... Caracterul acestei statui are ceva precugetător, ceva blând și o răbdare foarte mare, — și privind în jurul său surâde, văzându-se înconjurat tot de ai săi și anume: România, Moldova, Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banatul — ah! — **ce regat frumos român**”²⁾.

Tot din Oravița pornesc și vlăstarii familiei Diaconovici. În 1856 funcționarul A. Diaconovici a contribuit mult la înăl-

---

²⁾ După S. Moldovan op. cit. din care de altfel am folosit și alte amănunte.

țarea școalelor și bisericilor românești, precum și la propășirea Românilor din părțile bănățene.

Athanasie Marienescu, deși nu e fiu al Carașului, în trecerea sa prin Oravița, unde a fost vicesedinte de județ, asesor la sedrie și jude regesc la tribunal, a lăst frumoase prietenii și colaborări mai ales în folklor.

Dr. Ioan Sârbu din Rudăria (1865) cu „Istoria lui Mihai Vodă Viteazul” duce din nou faima Carașului până în incinta Academiei Române.

Ilie Trăilă din Ciudanovița, numit cărturarul, credinciosul și apreciatul colaborator al lui Athanasie Marienescu și Simeon Manguica, s'a distins ca scriitor fabulist și ca unul dintre cei mai neosteniți luptători pentru drepturi la viață a culturii românești.

Autorul multor așezăminte culturale, Aurel Maniu, a fost un mare filantrop și însuflețit luptător național.

Fostul protopop Alecsandru Popovici, originar din Mărcina a creat, împreună cu venerabilul fruntaș dr. Petre Cornea, puternicul institut economic „Banca Orăvițană”.

Acestei pleiade de creatori și luptători li se atașează frunțile familiei cu merite recunoscute în istoria luptelor naționale din acest colț pitoresc al țării românești: familia Nedelcu originară din Cacova, Manguica din Broșteni, Groșianu din Sasca, Jianu din Ciclova și altele. Din sânul familiei Roșu din Vrani, fostul avocat din Biserica Albă a figurat ca apărător în procesul Memorandului.

Tot din Vrani e familia Tămășel; din Cacova familia Toma Stanca, marele economist și comerciant, din Ticvanul Mare Iosif Iorgovan, fruntaș naționalist în epoca lui Brediceanu, din Petrila familia Nemoian și altele, neuitând azi, când sunt prezenți învățătorii din județul Caraș, pe colegii noștri de seamă de odinioară: Iosif Novac din Oravița, Tincu Velea și Gh. Țunea din Vărădia, Traian Lința din Cacova, Petre Roșu din Cârnecea și alții.

Dar... precum nu este lumină fără de umbră, atâtea realizări frumoase și atâtea suflete de elită n'au putut touși împiedeca plinirea destinului și pe partea lui dureroasă: înstărirea unei părți a populației românești pe urma neajunsurilor date la despărțirea ierarhică bisericească, precum și înstrăinarea unei părți a scumpului nostru Banat pe urma trasării frontierelor

politice. Astfel, când pătrundem grăitoarele pilde ale trecutului, simțim și marea chemare a prezentului.

La adunarea Generală a Astei din 14 Sept. 1902 aici în Oravița, președintele de atunci, marele nostru Aleksandru Mocioni, în cuvântarea de deschidere a spus între altele: „...Cultura națională are să îmbrățișeze întreaga viață națională în toate manifestațiunile ei. Ea are să conserve, să cultive și, unde e de lipsă, să nobilizeze toate elementele naționale ale vieții poporului. Ea are să desvolte conștiința națională, baza culturii naționale, — sentimentul religiozității, baza moralității, — patriotismul, baza virtuților cetățenești, — spiritul economic, baza prosperării materiale, — simțul estetic, baza nobleții inimii, — cu un cuvânt cultura națională — are să deslege toate puterile rămase încătușate prin vicisitudinea timpurilor, are să deștepte toate puterile latente ale poporului... Aceasta firește nu poate fi opera unei singure generațiuni, dar este o operă demnă de stăruințele cele mai nobile ale generațiunilor, este o operă, care pretinde dela fiecare generațiune încordarea și concentrarea tuturor puterilor sale”.

Profetice cuvinte, reînoite azi prin înaltul îndemn regal.

Dacă în trecut cultura națională avea menirea de a conserva conștiința națională, azi, tot prin ea, trebuie să adâncim și să intensificăm conștiința națională până în straturile cele mai largi ale poporului nostru. Indemnul de odinioară și cel de azi are o deosebită semnificație aici, unde granița etnică e mult dincolo de cea politică, artificială.

Pentru a desăvârși opera înaintașilor noștri și a atâtor distinși luptători care au binemeritat dela neam și țară, într-o supremă disciplină sufletească și solidaritate de sentimente, trebuie să ne punem toate forțele noastre în serviciul suprem al Banatului nostru, al neamului nostru, Țării și Regelui.

Adânca înțelegere, caldul entusiasm și rodnică muncă a despărțămintelor Astei bănățene, între cari fruntaș se găsește Despărțământul Oravița, ne dau deplina convingere că ne vom învrednici deopotrivă de strădania trecutului, ca și de nădej-dile puse în noi de purtătorul destinului acestui neam.

Cu această adâncă convingere deschid Adunarea Generală a Astei Bănățene.

CUVÂNTUL D-LUI INSPECTOR SILVESTRU CIOFLEC, REPREZENTAN- TUL MINISTERULUI EDUCAȚIEI NAȚIONALE.

În 13 ani după răscoala lui Avram Iancu, frunțașii neamului nostru de dincoace de Carpați, lămuriiși, că în luptele ce aveau să vină, hotărîtoare va fi o armă nouă, cer stăpânirii cezaro-crăești — într'o zi norocoasă de 10 Mai — dreptul de a înființa „Asociația pentru cultura și literatura poporului român din Transilvania”.

Și multă ură și patimă organizată s'a revărsat apoi asupra pământului acestuia, care totuși, al nostru avea să fie fiind că — de drept — al nostru era.

Adunările despărțămintelor „Astrei” răzleț împrăștiate dealungul vremii și pământului românesc, au fost zile frumoase și înălțătoare prilejuri de întărirea credinței în noi și drepturile noastre, iar conștiința existenței ei, liman de mângâiere pentru cei loviți și rază călăuzitoare pentru cei dornici de lumină românească.

Și dacă Astra n'a înfăptuit Academia de drept ce-și propusese pentru Sibiu și alte planuri îndrăznețe pentru posibilitățile acelor vremuri, ea a contribuit în cea mai largă măsură la împlinirea celei mai înalte chemări pe cari nici un statut nu-o încăpea: a păstrat într'un mănunchiu de înalt prestigiu generațiile de intelectuali ridicați din masele sănătoase ale poporului și — ca nici unde în altă parte — a ținut aceste două clase în legătură neîntreruptă de respect reciproc, de încredere desăvârșită, de ideal comun și de firească iubire.

Pentru o fugară ilustrare, necesară — poate — tineretului de astăzi, să mi se permită amintirea alor două crâmpie din vieța noastră de altădată, amintiri personale dintr'un sat de dârză și mută ostilitate a Trei-scaunelor pline de atâtea pătimiri și cetății mutilate, și altul din frumoasa Feldioară a Țării Bârsei.

Sunt 35—40 ani de când am auzit citindu-se din strană, versurile lui Coșbuc, în fața unei mulțimi, pentru care spațioasa biserică, în acea zi, era neîncăpătoare pe vreme de vecernie, iar pentru ascultatori, d-nul dela Astra, urmărit cu evlavie, avea puteri de vrajă cari amestecau lacrimi de bucurie cu acele ale durerii.

**In vaduri ape repezi curg
Și vuet dau in cale,
Iar plopii 'n umedul amurg
Doinesc eterna jale.**

Versuri cari în desmățul modernismului de astăzi doar de frica notei se mai frunzăresc.

Cu amintirea acestei șezători a trăit ani de-a rândul furnicarul acela de oameni harnici, cari în loc de școală românească adăpostiau, de-acum, biblioteca lăsată chiar în biserică și învățămintele din acest dulăpior împletite cu acelea ce veniau dela altar, au fost mai tari decât vremurile.

Acolo n'a băntuit nici rușinea căsătoriilor mixte, nici cele de probă și nici cântec al dușmanilor noștri n'a răsunit nici la horă și nici în altă parte.

Și a doua icoană făcătoare de minuni:

Il văd în mersu-i legănat, liniștit și cu adevărat fericit pe profesorul meu de mai târziu, modestul, dar marele fiu al Banatului, Ioan Petrovici din cetatea Brașovului, cântând tropare pe ulița Feldiorii, în fruntea cortegiului Astei, care descinsese acolo fără șgomot.

Deasupra, praporii, singurele steaguri ale vremii, adiau măreț, marcând cadența unei armate de săteni și intelectuali ce înainta tăcută pe un drum, pe care venia de veacuri, dusă de o credință care nu era scrisă nici unde, dar plutia pretutindenea.

Iată pentru ce nu-mi pot stăpâni emoția, luând cuvântul — astăzi — la adunarea generală a aceleași Aste la Oravița, în țara — a ceea — a noastră și din încredințarea Ministerului Culturii românești de pretutindenea.

În numele acestui Minister aduc toată recunoștința acelor care în vremuri grele au pus muncă și suflet cald sub razele binecuvântate ale Astei pentru păstorirea acestui popor pe calea mântuitoare a virtuților naționale.

Aduc toată admirația pentru continuatorii lor de astăzi sub cerul României libere.

Și cele mai frumoase speranțe pentru România strălucită de mâine, a cărei măreție însă nu se va putea făuri fără întregul devotament al clasei noastre intelectuale, **purificate.**

CUVÂNTUL D-LUI COLONEL CONSTANTINESCU, ÎN NUMELE CORPULUI OFIȚERESC DIN ORAVIȚA.

Inalți Prea Sfințiți Părinți ai Bisericilor noastre,
Onorat congres al Astei și Invățătorilor Bănățeni,
Doamnelor și Domnilor,

În activitatea desfășurată de Asociația „Astra”, noi ostașii vedem o strânsă colaborare, ce există între această Asociație de cultură românească, cu Școala și Biserica; — unde caută cu toții a se apropia de popor, pe toate căile; — pentru îmbunătățirea situației materiale și pregătirea sufletească a sateanului.

Vedem în aceasta, rezultatul unei munci îndelungate de jertfă simțită, — unde au lucrat și lucrează zi de zi, Vlădici și cărturari ai Neamului, cu credința și devotamentul lor, de a fi sfătuitoari cinstiți ai poporului, căutând a le îmbogăți cunoștințele căpătate în școli, pe calea culturii și educației patriotice!

Numai așa se explică, de ce Neamul nostru, aci în cetatea Banatului, după veacuri de nedreptăți și multe suferințe îndurate de la stăpânitorii din acele vremuri, a rezistat cu mult eroism tuturor încercărilor de ademenire, ce li s'a făcut, de a-și părăsi legea, credința, portul și Neamul, și au rămas în sărăcia lor: dârji apărători ai gliei, al dulcelui grai Românesc și a tuturor datinilor moștenite dela strămoși.

Pentru munca ce depuneți, Onorat congres, — ce cuvinte de urare, mai potrivite, ași găsi, — decât, ca în programul de lucru al „Astei” să

mergeți tot mereu „înainte“, să insuflați masele și să pregătiți sufletele Tineretului Țării pentru muncă și cu credința că atât timp, cât vom fi uniți, nu avem a ne teme de nimic și de nimeni!

Și pentru că, tot astăzi, — are loc și Congresul învățătorilor Bănățeni, în cadrul Asociației „Astra“, aducem omagiul nostru de recunoștință acestor Apostoli, aflați în permanență în serviciul culturii Poporului, Tronului și Țării.

Ei sunt făcliile, care aprind lumina în sufletele tineretului școlar din satele României.

Ei zi de zi și ceas de ceas pregătesc conștiințele în vederea rezistenței naționale și a jertferei vieții, pentru apărarea moșiei strămoșești.

Învățătorii au fost aceia, care în războiul de desrobire a Neamului, mână în mână cu ofițerii activi, au condus pe câmpurile de bătălie, pe ostașii plugari, pe câmpiile morții, împodobind steagurile Țării, cu laurii victoriilor câștigate de ei, contribuind astfel, într'o largă măsură, la clădirea edificiului României Mari și moderne de azi.

Cu aceste cuvinte, Corpul ofițeresc din garnizoana Oravița salută cu entuziasm Adunarea Generală a Asociației „Astra“ și Asociația de Cultură a Învățătorilor Români, urându-vă „Bun sosii“, aci la granița de Vest a Țării și ca opera întreprinsă de aceste „Asociații“, să fie de o activitate cât mai rodnică și mai de folos, pentru binele și progresul Neamului Românesc; — iar în toate acțiunile noastre, să fim călăuziți de un neclintit devotament și dragoste față de Regele Țării și scumpa noastră Patrie Română!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUVÂNTUL D-LUI PRIMPREȘEDINTE AL TRIBUNALULUI Dr. DUMITRESCU, PRIMARUL ORAVIȚEI.

**Prea Sfințiți Părinți,
Domnule Președinte,
Doamnelor și Domnilor,**

După mai bine de un veac de cultură desvoltată în acest mândru și frumos colț de țară, Adunarea Generală a Asociației „Astra“ răspunde astăzi ca un ecou al trecutului, pentru zidirile noi ce se pregătesc neamului românesc, într'un ritm atât de viguros.

În Oravița cultura s'a manifestat din vechi timpuri sub toate formele ei. Aci a luat ființă cel mai vechi teatru din țară. De aci a radiat în tot ținutul Banatului spiritul de asociație pentru muzică, literatură, teatru. Vizitată de oameni de înaltă cultură, Oravița a fost pivotul de susținere al focarului de românism în jurul căruia graiul, ca și cântul românesc, s'au păstrat nealterate.

După această perioadă idealistă de adevărat eroism a făgăduitoarelor începuturi și marilor speranțe, făurite de entuziaștii inițiatori, Astra încoronează, desăvârșind opera precursorilor culturii românești, Adunarea ei de astăzi devenind o sărbătoare a culturii care imprimă un nou avânt generațiilor viitoare în această epocă de generală reînnoire.

Ca Primar al oraşului, ce are cinstea să adăpostească această adunare culturală îmi fac o deosebită onoare să aduc salutul meu Domniilor Voastre, distinşi oaspeţi, reprezentanţi ai celei mai vechi asociaţii române, urându-vă din toată inima şi cu cuget românesc.

„Bun venit“.
Spor la muncă.

CUVÂNTUL D-LUI SUBPREFECT BORLOVAN, ÎN NUMELE JUDEŢULUI CARAŞ.

D-l Colonel Andrian prefectul judeţului, regretând că nu poate fi de faţă la marea adunare a „Astrei Bănăţene“, m'a încredinţat să vă aduc salutul Domniei-Sale şi în numele administraţiei din judeţul Caraş să vă urez spor la muncă întru atingerea nobilei scop de a cultiva poporul prin răspândirea literaturii naţionale în masele lui largi şi de a-l îndruma pe calea iubirii de Patrie şi a devotamentului faţă de Tron şi Rege.

În trecut, aici în Banat şi în Ardeal, alături de biserică şi şcoala noastră confesională, Astra a fost aceea, care s'a străduit mai mult pentru păstrarea limbei şi credinţei noastre strămoşeşti, reuşind să contribuie considerabil la conservarea fiinţei etnice a poporului românesc de dincoaci de Carpaţi.

Astăzi când Ţara s'a unit şi toţi Români formează un singur Stat, menirea Astrei nu s'a terminat şi este de datoria ei ca să-şi continue munca de trei pătrare de secol, îndreptând-o mai cu seamă întru ridicarea nivelului naţional şi moral al satelor româneşti.

Astăzi când, odată cu lumea întreagă şi ţara noastră este străbătută de diferite curente social-politice, cari nu cadrează cu firea poporului românesc, este de datoria Astrei ca să pună umărul la acţiunea de îndrumare a poporului pe calea cea bună, care constă, după cum atât de subtil o concretizează deviza străjerească, în „Credinţă şi Muncă pentru Ţară şi Rege“.

Îndreptându-şi Astra activitatea şi în acest domeniu, va avea concursul nelimitat al administraţiei publice şi va face o operă patriotică, bine meritând dela Patrie.

CUVÂNTUL D-LUI DR. PETRU CORNEANU ÎN NUMELE „FRĂŢIEI ORTODOXE ROMÂNE“.

Domnule Preşedinte!
Prea Sfinţiţilor Domni Episcopi!
Doamnelor şi Domnilor!

În numele Frăţiei ortodoxe române mă asociez la frumoasele cuvinte de bun sositorostite de domnii cari m'au precedat, dar totdeodată

îmi exprim și bucuria că Regionala Bănățeană a Astrei s'a înființat și că prima adunare în provincie o ține aici în Oravița.

Această adunare îmi invoacă în memorie adunarea generală a Astrei ținută în Oravița în anul 1902 și țin să arăt unele împrejurări din acele vremuri pentru a ne convinge de situația fericită în care ne aflăm astăzi în România. Amintita adunare a fost o manifestație românească splendidă la care au participat fruntași din toate părțile Ardealului și Banatului precum și o mulțime mare de țărani din părțile mai apropiate. Grandoearea adunării a fost o urmare a erupției sentimentului nostru național precum și a necesității de a ne organiza.

Adunările generale ale Astrei precum și ale Fondului de teatru aveau în era ungurească, pe lângă scopul cultural prevăzut în statute și unul politic deghizat.

După cum e bine cunoscut, în acele vremuri întrunirile politice românești numai anevoios și rar se admiteau din partea administrației și din acest motiv fruntașii români participau atât la întrunirile societăților culturale precum și la sinoadele bisericești spre a discuta în cerc restrâns chestiunile politice.

În felul acesta s'a pus baza solidarității partidului național și s'a format rezistența dărză față de acțiunea de desnaționalizare a opresorilor unguri.

Dar Adunarea generală din 1902 a avut importanță și din punct de vedere bănățean.

Noi bănățenii încă în anul 1881 ne-am alăturat la partidul național din Ardeal și în urma acestei împrejurări frații ardeleni au extins activitatea instituțiilor lor culturale și financiare și în Banat, unde au aflat un teren mănos, fără însă a ne arăta o recunoștință corespunzătoare. În anul 1902 s'a făcut excepție alegând de președinte a Astrei pe marele savant și intrasigentul român bănățean Alexandru Mocsony, care a condus adunarea generală în Oravița. Această alegere a produs o adevărată satisfacție în Banat, dar a fost de scurtă durată pentru că Alexandru Mocsony a demisionat din acest post onorific și alt bănățean nu i-a mai urmat.

Pentru satisfacerea susceptibilității noastre a bănățenilor salutăm cu bucurie înființarea acestei regionale și aducem prinosul nostru de recunoștință Domnilor, cari au luat inițiativa și au înfăptuit-o.

Totdeauna îi dorim un spor rodnic spre a dovedi destoinicia fruntașilor bănățeni.

CUVÂNTUL D-LUI PROF. I. BREAZU ÎN NUMELE COMITETULUI ASTREI CENTRALE.

**Domnule Președinte,
Onorată Adunare Generală,**

Am plăcuta însărcinare de a saluta adunarea generală a Regionalei Bănățene a Astrei în numele dlui Președinte Dr. Iuliu Moldovan și a Comitetului Astrei Centrale. Am fost rugat din partea domniilor lor să vă

exprim cele mai vii regrete pentru faptul de a nu fi putut asista în număr mai mare, așa cum ar fi dorit, la această manifestare măreață a românismului bănățean. Vă rog să credeți însă că dacă n'au putut fi de față cu trupul, cu sufletul sunt alături de D-voastră.

Sunteți la întâiul D-voastră seceriș. Cu toate greutatețile întâmpinate, — căci ogorul a fost părăsit prea multă vreme, pământul și măcăciuni l-au năpădit — cu toate acestea, roada a fost bogată și frumoasă. Aveți tot dreptul să o priviți cu satisfacția datoriei împlinite. Și poate nu atât mândria faptelor săvârșite este aceea care vă umple pieptul, cât credința că ele sunt o cheazășe pentru îmbelșugata recoltă ce vă așteaptă în verile viitoare. Căci, D-voastră Bănățenii, cu siguranță că știți mai bine decât noi ce este în stare să dea acest binecuvântat pământ al Banatului. Trebuia să vină numai plugarul vrednic să-l desfunde și să-l sfințească cu munca brațelor lui. E deabia un an de când plugarul a venit și iată că grâul este înalt cât omul și galben ca aurul.

Festivitățile pe care le-ați organizat, marele număr de conferințe dela orașe și sate, sprijinul pe care l-ați acordat vieții intelectuale, prin editarea unei reviste și a unei biblioteci, dar mai ales școalele țărănești pentru bărbați și femei, pe care le-ați întemeiat, vă dau dreptul să stați în fruntea asociațiilor de cultură bănățene. Ochii D-voastră s'au îndreptat atât spre orașe, care aici ca și în celelalte regiuni de dincoace de Carpați, trebuie cucerite pentru românism strădă de stradă și unei case de casă, cât și spre sate, unde mult întuneric trebuie risipit, multe răni sunt de vindecat, dar unde zac și cele mai mari comori și nădejdi ale noastre. De câte ori nu ne-am gândit noi Ardeleni, înrolați în armata Astei, la frumoasele sate ale Banatului, cu țărani lor plini de duh, iubitori de cântec și de voie bună, dar spornici și la muncă, așa cum nu se găsesc alții pe pământul românesc. Câte daruri ar putea scoate Astra, cu metoda ei de lucru și cu spiritul ei de jertfă, din aceste sate, pentru a le risipi pe întreagă întinderea Țării. Nicăiri concepția, îndrăgită așa de mult de noi, că țăranel nu este numai material brut pentru cultură, ci participă la însuși actul ei de creație, nicăiri această concepție, nu poate fi verificată mai cu prisosință decât aici în Banat.

Căci am dorit cu ardoare, am muncit ani de zile, pentru renașterea Astei bănățene, nu numai pentru ceea ce Banatul însuși ar câștiga din munca ei, ci și pentru ceea ce românismul ar primi dela această perlă a provinciilor românești, dinamizată de spiritul astrist. Este fără pereche grâul bănățean, sunt admirabile produsele lui industriale, dar neamul nostru așteaptă ceva mai mult dela munca, bogăția și virtuțile înăscute ale Banatului. Așteaptă contribuția lui specifică la patrimoniul nostru sufletec, cea mai de preț bogăție, cheazășia cea mai sigură a viitorului nostru; așteaptă ca această provincie să fie cea mai apropiată de Occident, nu numai prin situația ei geografică și prin civilizația ei materială, ci și prin sensul înalt pe care îl dă culturii și răspunderii etnice.

Astra a muncit în Banat pentru realizarea acestui gând și înainte de întemeierea Regionalei. Numele ei n'a fost aici necunoscut. Mai ales acest despărțământ al Oraviței, a purtat steagul nostru ani de rând cu o vrednicie care ne îndrituia să-l așezăm printre cele mai bune organizații ale noastre. Avem însă credința că prin înființarea Regionalei Astra a

fost apropiată și mai mult de inima Bănățenilor, a fost redată lor înșiși, legându-le mai mult răspunderea, dar oferindu-le prilejuri de realizări mai rodnice și mai pozitive. Munca săvârșită de D-voastră în acest an ne întărește această credință. Iată de ce Maica Astra cea Bătrână își îmbrățișează cu dragoste, în această zi de sărbătoare, vrednica ei fiică, urându-i împlinirea tuturor visurilor ei de ridicare spre mai multă lumină a acestei părți de țară.

CUVÂNTUL D-LUI Dr. I. DOBOȘAN ÎN NUMELE INSTITUTULUI SOCIAL BANAT-CRIȘANA.

**Domnule Președinte,
Prea Sfințiți Părinți,
Onorată Adunare Generală,**

Institutul Social Banat-Crișana din Timișoara încredințându-mă a-l reprezenta la Adunarea generală a Astei Bănățene, mă achit cu multă plăcere de această datorie onorifică, aducând salutul frățesc al Institutului Social Banat-Crișana.

Institutul nostru privește cu multă dragoste și bucurie activitatea Astei Bănățene, având ambele societăți unul și acelaș scop a acționa pe câmpul cultural întrebuițând numai alte metode și alte mijloace.

Si bucuria noastră este cu atât mai mare fiindcă ambele societăți au unul și acelaș câmp de luptă — Banatul, — acel Banat care ne este atât de drag și atât de scump cu calitățile lui alese, cu sufletul lui poetic, cu simțul lui artistic și cu însușirile lui specifice.

Dacă până la înfăptuirea unirii, datoria societăților culturale românești a fost a ține trează conștiința națională prin cultivarea și păstrarea datinilor, obiceiurilor, cântecelor, graiului, credinței și a tot ce este specific românesc, astăzi când Națiunea Română a pus stăpânire pe toate plaiurile locuite de Români, societățile culturale românești au datoria a interveni pentru însănătoșirea vieții naționale, culturale, sociale și pentru regenerarea sufletească a Neamului Românesc.

În aceasta muncă românească de consolidare, Institutul Social Banat-Crișana are rolul medicului, care descopere bolnavul, face diagnosticul, arată răul și neajunsurile, iar Astra Bănățeană are rolul surorii de ocrotire, a lua bolnavul în îngrijire, a-l trata și a-l tămădui.

Oricât s'ar afirma că prea multe sunt societățile noastre culturale, credem că atâta timp cât la sate și chiar și la oraș sunt și vor fi multiple și variate probleme de rezolvat cari ating viața culturală, economică, religioasă și socială a Neamului Românesc, nu se poate motivat susține aceasta teză, care trebuie să intereseze pe oricare Român doritor de binele fratelui său.

În acest scop trebuie să căutăm a ne face fiecare partea din aceia ce suntem datori Neamului din sânul căruia am eșit, servind numai binele și înaintarea neamului.

Dacă trecutul Banatului a fost mai mult o suferință, acum sub conducerea și oblăduirea „Astei Bănățene“ trebuie să ne îndreptăm cu dra-

goste privirile noastre la poporul nostru dela țară, care formează puterea neamului nostru și care s'a arătat și până acum ca un pământ primitor și roditor, căutând să luminăm cu toate mijloacele culturii, să-i dezvoltăm încrederea în puterile proprii și astfel să facem dintr'insul un popor conștii și tot mai folositor șieși și țării pe care o iubește cu atâta căldură.

Cu aceste sentimente doresc adunării generale spor la muncă.

CUVÂNTUL PĂR. PROF. M ȘORA IN NUMELE ASOCIAȚIEI SCRITORILOR ROMÂNI BĂNĂȚENI: „ALTARUL CĂRȚII“.

**Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Domnule Președinte,
On. Adunare Generală,**

Musele și-au avut și își au mecenajii lor în viața popoarelor cu trecut istoric-cultural.

În viața neamului românesc, mai ales de dincoace de Carpați, multă vreme musele nu și-au avut însă protectorii doriți. Ele își aveau drept isvor de inspirație doar în suferințele și nedreptățile milenare îndurate de înaintașii noștri. Nu în zadar a rămas în literatura noastră poporană dominantele doina cu lacrimile.

Doar în vremurile mai apropiate s'a schimbat ceva în viața culturală a Românilor ciscarpatini. Peste dificultățile, ce păreau de neînving, geniul bun al neamului a putut crea, înainte cu șapte decenii, o puternică cetate spirituală, cu luminos nimb de areopag: „Asociația Transilvană pentru literatura și cultura poporului român“... numită azi: Astra“.

Luminații ei conducători și patroni spirituali au devenit marii mecenaji ai gândului înaripat, ai cântului, ai esteticului în diferitele lui forme de expresie; toate puse în slujba unui ideal, care era cel național.

Comandamentele vieții românești de atunci nu-și puteau afla un mijloc de exteriorizare, de expresie mai plastic, mai potrivit decât literatura. În cadența poezieiilor, în simetria și frumusețile graiului străbun se conturau idealurile naționale ale Românilor transilvăneni, cardinale puncte de orientare pentru viața și destinul neamului. Literatura era o a doua evanghelie cu dogmele ei naționale.

Era firesc deci ca sub auspiciile Asociației să se trezească atâtea energii; să se stimuleze și să se înalțe atâtea, apreciate talente, cari au luminat cerul vieții românești din aceste părți; să se tipărească atâtea cărți, reviste, gazete, minunate mijloace de luptă, cari prin ideologia lor, aveau un singur punct convergent: dragostea de neam și de pământul străbun.

Iată dece, a ținut de a sa datorie Asociația Scriitorilor Români Bănățeni „Altarul Cărții“, în reprezentanța căreia sunt aci împreună cu distinsul profesor Dr. Aurel Contrea, — să aducă prinosul de omagiu „Astreii Bănățene“, care înțelege să activeze în aceeași linie de afirmare a demnității naționale și înălțare a neamului, prin cultură.

Totodată ține să asigure pe distinsul ei președinte și întreaga conducere, că gânditorii, cântăreții și toți mănuiitorii de condeie ai Banatului, conștiinți de rolul lor în noua și mai firească așezare a vieții, vor rămâne credincioși în slujba acelorași idealuri creștinești și românești cari se cer a fi la temelie a vieții noastre de stat. Scriitorii bănățeni vor fi apărătorii tuturor așezămintelor istorice ale neamului, simbolic reprezentate prin Regele Țării și vor nuzi să fixeze și să imprime prin scrisul lor specificul vieții românești din acest minunat colț al pământului străbun, cu care se întregeste atât de armonios, ca și cu o perlă Scumpa Țară, a cărei înălțare, întărire și fericire o dorește sincer sufletul românesc, căci:

„Salus rei publicae maxima lex“.

CUVÂNTUL D-LUI PROF. I. PERIAN, ÎN NUMELE ASOCIAȚIEI CORURILOR ȘI FANFARELOR DIN BANAT.

**Prea Sfinții Părinți,
Domnule Președinte,
Doamnelor și Domnilor,**

Am deosebita cinste, ca în numele miilor de cântăreți, înregimentați în puternica Asociație a corurilor și fanfarelor române din Banat, să aduc în această sărbătorească adunare generală, un călduros și frățesc salut, Regionalei Bănățene a Astei, care, prin străduințele, înțelepciunea și vrednicia frunțașilor bănățeni, în frunte cu distinsul ei președinte, d-l Inspector General Sabin Evuțian, a devenit cel mai important și strălucit organ social, de afirmare a spiritului autohton, specific bănățean.

Urându-vă spor în strădaniile de a duce la biruință desideratele bănățene, Vă asigur, că cele peste 200 de coruri și fanfare, ca tot atâtea fortărețe pline de avânt, și însuflețite de misiunea nobilă și frumoasă, de a ține în permanență trează conștiința națională, dragostea de neam și legea strămoșească; de a cultiva și propaga prin farmecul cântecului cultura românească și ideia conștiinței de unitate națională, — vor sta totdeauna gata la datorie, Vă vor secunda în năzuințele D-voastre, de a păstra și regenera patrimoniul nostru etnic bănățean.

Nu vor uita nici o clipă, nici pe frații înstrăinați de pretutindeni, și vor năzui ca viersul dulce al doinei străbune să vibreze, să penetreze adânc, și să străbată departe peste hotare; să ducă licăriri de bucurie și balsam de alinare în inimile lor cernite și înduioșate de dor și nostalgie.

Mărturisesc o credință, că din o colaborare a tuturor societăților noastre culturale, în frunte cu Regionala Bănățeană a Astei, punându-și fiecare în parte la contribuție, cu entuziasm și mândrie, toată râvna și sufletul său în serviciul promovării culturii și artei noastre specific bănățene se va ridica mareț și impozant, ca o stâncă de granit „unirea noastră sufletească”, care stând la baza Statului Român, va aduce neapărat și fericirea și bunăstarea Țăranului Român.

În aceste sentimente, având mereu înaintea ochilor, îndemnul Cătorului Culturii Neamului Românesc al Maj. Sale Regelui Carol al II-lea

„Unirea sufletească a tuturor Românilor“, — Asociația corurilor și fanfarelor române din Banat Vă zice:

„Uniți în cuget și simțiri să muncim umăr la umăr pentru Unirea sufletească a tuturor Românilor, spre binele Țării și a Neamului Românesc“.

CUVÂNTUL D-LUI REVIZOR C. MIRCEA, ÎN NUMELE ÎNVĂȚĂTORILOR DIN JUD. SEVERIN.

**Domnule Președinte,
Doamnelor și Domnilor,**

În această grandioasă manifestare de cultură românească, unde „Astra Bănățeană“, născută din nevoile unei descentralizări, a vechei asociații pentru cultura poporului român din Transilvania, își justifică pe deplin, trebuința existenței sale în acest mândru colț de țară.

Văd plutind deasupra capetelor noastre umbrele albe ale sufletelor marilor păstrători de legi și datini, ale luptătorilor înregimentați în cele aproape opt decenii de activitate a Asociației Culturale „Astra“.

Ei ne ascultă vorbele și caută să descifreze din ele năzuințele noastre. Ei cântăresc greutatea faptelor noastre, cu greutatea faptelor lor. Ei ne măsoară sufletul nostru, cu dăruirile lor de suflet.

Între acei mari înaintași, sunt și mulți învățători. Sunt toți învățătorii cari s-au jertfit pentru isbânda neamului românesc.

Pe urmele lor să se îndrepte pașii noștri.

Învățătorii Banatului să se înroleze în armata culturii, sub comandamentul „Astrei Bănățene“; toți învățătorii Banatului să muncească în rândurile „Astrei“ pentru cultura satului românesc.

Victoriile neamului nostru nu pot fi aduse, decât de lupta noastră și munca fiecăruia dintre noi, înseamnă întărirea poporului român.

Domnule Președinte, în numele învățătorilor din județul Severin, Vă adresez salutul meu și totodată țin să Vă asigur, că vom merge întotdeauna alături de Dumneavoastră.

CUVÂNTUL D-LUI TRANDAFIR LUGOJENEL, ÎN NUMELE ÎNVĂȚĂTORILOR DIN JUD. CARAȘ.

A trecut să se scurgă 18 veacuri până ce neamul românesc a putut să-și rupă cătușele sclaviei.

În cursul celor 18 veacuri, cu toată teroarea stăpânirii vitrege, Neamul românesc a știut să-și păstreze ființa sa.

În apărarea ființei noastre, în apărarea drepturilor noastre, a păământului nostru, a graiului curat românesc, a portului nostru mândru, două instituții istorice, a avut neamul nostru, care au stat de veghe la porțile de cultură ale neamului românesc și acestea au fost școala și biserica.

Biserica Ort. Rom. și biserica unită română cu școlile lor, au păstrat acea zestre minunată, un popor cu un graiu curat românesc, portul românesc, obiceiurile noastre românești.

Biserica și școala cu preotul și învățătorul lor au fost făcliile luminoase ce aprindeau și încălzeau inimile, luptând și muncind, modești, fără pretenții, alături de popor.

Dacă am cutreiera satele județului Caraș, am putea constata adevărul spuselor mele.

Toate satele au avut școala lor confesională întreținută de către biserică și credincioșii ei.

Fiecare sat avea câte două trei asociații culturale, de muzică, cor, casă culturală.

Ce zestre mai frumoasă putea să lase școala și biserica.

În școală și biserică se învăța, pe lângă slova românească, să ne închinăm în nemurirea neamului nostru, în tăria lui și ne rugăm în fiecare zi, dimineața și seara, făcând semnul crucii, închinându-ne sfintei Treimi: T. F. și D. sfânt.

„Astra bătrână“ ne învăța să ne mai închinăm la a doua sfântă treime, cultura, știința și civilizația. Fără această treime neamul nostru ar fi pierit, și-ar fi pierdut limba și felul de gândire.

De aceea școala, biserica și asociația culturală Astra trebuie să sprijină oricare ar fi sacrificiile ce ni s'ar cere.

Acum se pune întrebarea că odată realizat mărețul nostru ideal, învățătorul, preotul și conducătorii bătrânei Astra s'au degajat ei oare de datoria de a mai fi povătuitorii înțelepți ai poporului nostru? Răspunsul hotărât că va fi nu! Munca trebuie continuată. Se cere azi mai mult ca oricând muncă și iar muncă. Trăim vremuri noi, ni se cere muncă nouă, viață schimbată, renaștere pe toate terenurile. Un popor care nu e capabil să renască în timp de 30 ani, e merit pierzării, așa zicea un general japonez.

Ni se cere nouă învățătorilor, preoților, cărturarilor din jurul Astei, să punem mai presus de toate rațiunea de existență a neamului nostru, viitorul lui și mijloace de a-l înfăptui.

Și pentru ca să ne putem proiecta adânc în viitor, trebuie să ne înfigem adânc în trecut. Dintre toate neamurile care ne înconjoară și care trăiesc aici pe pământul nostru, cei mai vechi suntem noi Români.

Dela granițele rasei teutonice, dela cele slave din Nord, și până la confiniile Italiei și Marea Egee, rasa noastră are drept de stăpânire spirituală. Și cu toate acestea nu există popor dintre care ne înconjoară să nu răvnească la propriul nostru pământ.

Nori grei prevestitori de furtuni formidabile s'au adunat pe orizontul bătrânei Europe, și această furtună odată deslănțuită nu ne va cruța nici pe noi și ce are neamul nostru mai scump.

Rolul învățătorului în consolidarea neamului este cunoscut. Precum biserica de hârne și școala modestă de ieri a știut să facă zid de neînvinș, alături de Astra va ști și de azi înainte să fie întotdeauna gata la datorie.

Învățătorimea aduce prin mine salutul învățătorilor Carașului asi gurându-vă d-le președinte de colaborarea noastră sinceră și devotată.

CUVÂNTUL PREA ON. D. PROTOPOP VIRGIL MUSTA, ÎN NUMELE PROTOPOPIATULUI ORĂVIȚA.

**Prea Sfințite Stăpâne, Prea sfințite Părinte,
Domnule Președinte, Doamnelor și Domnilor,**

Clădirea Societății omeștii după principiul Dumnezeirii în Apus s'a început cu vijelia dela sfârșitul veacului al 18-lea, iar la noi jumăta-tea sec. al 19-lea.

Românii plaiurilor Bârsa, Olt, Mureș, Timiș și Carașul nostru ajuns astăzi a fi Milcovul și Prutul de pe vremuri și anume despărțitor de frați, acești Români aveau atunci patru minunați zidari, cari au început clădirea noastră ca neam și anume pe marii preoți Andrei Șaguna și Sterka Sulușiu, pe minierul de limbă savantul călugăr Cipariu și pe cronicarul suferințelor noastre, dascălul dela Brașov, Barițiu, cari au început a desvolta cultura neamului nostru, a deștepta cugetările senine și serioase ale poporului nostru și a întrebuița facultățile lui spre tot binele, cum făceau și celelalte nații; — cuvinte rostite de marele ierarh ȘAGUNA, cel dintâiu președinte al Astei la cea dintâiu adunare generală a ei în ziua de 9—12 Martie 1861. La Mănăstirea Neamțului pe vremea aceea era Arhimandritul Neonil, bun prieten al lui Șaguna, care având tipografie și turnătorie de slove, îi trimitea lui Șaguna în disații prin crăpăturile Carpaților slovele trebuincioase pentru cărțile de cari avea nevoie.

Deci slovele lui Neonil au tipărit cele dintâi cărți ale Astei.

La jumătate de drum cu pornirea acestui ideal, făcându-se un popas la Șimleul Silvaniei, sufletul de aur și fără prihană, mintea rațională și gânditoare a fostului președinte Andrei Bârsanu, în atmosfera armonioasă și plină de însuflețire de cântecul „Pe al nostru steag e scris unire“, rostit acolo — cea dintâi adunare prezidată de dânsul, — că totul pentru cultura noastră, pentru asigurarea viitorului neamului nostru, — trebuie să ne fie munca.

Ajunși în epocă de întregire și libertate, ca neam și țară, la care a contribuit cu birul său, a contribuit cu impozitul său și Asociația, au fost și sunt unii, cari zic, că bătrâna Astra și-a îndeplinit misiunea, prin faptul că statul românesc încontinuu înființează diferite societăți de caritate și cultură.

La răspunsul cel mai potrivit îl dă neuitatul cărturar, președintele ei Vasile Goldiș la adunarea dela Arad, zicând, că mai avem multe strături zăbovite în întunec.

Cel mai principal este chiar satul românesc.

Asociația noastră și ca mamă și ca maică ajunse astăzi la vârsta de 75 ani nu va conțeni până, ce nu va obli cum se cade drumul spre progresul ei.

Iar pentru intelectualii zice: **PACE VOUĂ**, cuvintele puternice ale lui Cristos, zicând ca să poată sta, casa noastră trebuie să propovăduiască solidaritatea neamului întreg, căci toată împărăția ce se desbină întru sine se pustiește; și toată cetatea sau casă ce se desbină întru sine nu va sta, zice scriptura.

Prea Sfinții Părinți, Doamnele Președinte, Doamnelor și Domnilor! — suntem adunați în Carașul grăitor de vremuri frumoase românești; venit-am în mijlocul Bănățeanului, din care emană demnitatea latină, — din ochii căruia schinteiează inteligența, din vorba căruia, zice Sextil Pușcariu, răsare înțelepciune, — nobleță subțiată, care este reflexul unei vechi culturi, după cum a zis și d-l fost ministru Sever Bocu.

Adunatu-ne-am în Banatul, a cărui lanuri și codrii sunt plini de cântec, unde după cum zice marele gânditor național, GOGA, — că palpită un suflet cald la toate atingerile, ca o minunată harfă.

Conștiința națională, conștiința propriei valori și a diferențierii de alte neamuri, trăsare mai vie în Banatul nostru.

Solul, ființa și sufletul Banatului diferă de celelalte provincii ale Coroanei de oțel și tocmai pentru aceea suntem botezați, spicul de aur în această Coroană.

Arătat-u-s'a și stăpânitorilor din trecut, când eram în obidă, arătat-u-s'a și se arată stăruitor și stăpânirilor de astăzi, că Banatul este o individualitate, este o entitate independentă și distinctă în colțul lui de țară.

Acest fapt a determinat centrul bătrânei noastre „ASTRA“ a aduce hotărârea de a da deplină libertate Banatului, fie ca fiică, fie ca sora mai mică, — a se desvolta în etnicul său, — înființându-se ASTRA BĂNĂȚEANĂ.

Suntem în al treilea an de muncă mergem înainte cu un președinte plin de vigoare românească și demnitate bănățeană și îl rugăm în aceasta zi frumoasă de sărbătoare bănățeană, să nu contenească cu munca, să nu contenească cu lupta și să nu-și precupețească energia, până ce nu înfige ideea bănățeană în cele două creste ale lui Semic și Muntele Mic; — să nu contenească, până ce n'ajunge cu brazda la marginea Mureșului, Cernei, Carașului și la marginea oropsită a bătrânei Dunăre.

Ce privește despărțământul Caraș, domnule Președinte, — sunt 40 de ani, de când protopopul Alexandru Popovici, notarul din Ciuchiciu, Mina Nemoianu, preotul din Ertof, Teodor Panciovanu, notarul din Mărcina Petru Mioc, avocatul Elie Trăilă, învățătorul Gheorghe Drăgulescu, funcționarul de bancă Vasile Mărgineanu, avocatul Petre Corneanu, avocatul Baltazar Munteanu, protopopul unit Victor Porușiu și librarul Ion Tieranu, astăzi singurul supraviețitor ale acelor vremuri, distinsul și venerabilul avocat Dr. Petre Corneanu, au pornit la drum cu steagul „ASTREI“.

Și atunci inimosul și luminatul învățător din Vărădia, Țunea, le doarește ca munca lor să fie astfel întocmită, ca prin ea să ajungă a fi cea mai puternică creangă a trupinei ASTRA.

Noi cei de astăzi, Doamnele Președinte, ne vom da silința a fi creangă folositoare și roditoare la tulpina Astrei Bănățene.

Doamnele Președinte, pentru a putea ajunge la idealul dorit de întreaga suflare bănățeană, întoarce-i pe toți, muncitorii ce-i ai, mici și mari, mai întâi spre împărăția lui Dumnezeu și spre dreptatea lui, căci toate celelalte prin muncă chizbuită vi se vor adăoga vouă, — zice sfânta Scriptură.

Vivat crescat floreat și munca bănățeană!

„LUCEAFĂRUL“

REVISTA REGIONALEI BANĂȚENE A ASTREI

Apare lunar, sub direcția unui comitet de redacție.

Redactor responsabil: Prof. Tr. TOPLICEANU

CUPRINSUL:

	Paq.
<i>Prof. Traian Topliceanu:</i> † M. S. Maria, Regina României . . .	1
<i>Ion B. Mureșianu:</i> Pentru începutul slovei banățene . . .	4
<i>Mircea T. Bandu:</i> Crâmpciu minuscul	11
<i>Aurel Bugariu:</i> Poporanism și popularizare	15
<i>Grigore Bugariu:</i> Trei sonete	19
<i>Prof. Dr. A. E. Peteanu:</i> Zece ani dela moartea marelui cărturar Dr. Iosif Popovici	21
<i>Prof. Dr. Nicolae Ursu:</i> Folclor muzical	30
<i>Cronica:</i> Aspecte dela Adunarea Generală . . .	36
Dr. Al. Marta, Rezydentul Regal al ținutului Timiș	42
<i>M. B. Cărțile Reginei Maria. L. Re- breanu:</i> Gorila.	43
R Boureanu: Enigmaticul Baical . . .	46
Intru reabilitarea nuvelei	47
O aniversare	48
<i>Note:</i> <i>M. T. B. și N. I.:</i> Cărți, reviste . . .	49
<i>Partea oficială:</i> Din cuvântările rostite la Adunarea Generală din Oravița	51